

DE PROOSDIJKOERIER

december 2000, jaargang 16 nummer 4

*Nieuwjaarswensch
aan mijnne waarde
Grootvader!*

*Stouter Schouw
na de Poort te zien*

*Gezigt op het Kruisduyke
na de Meer te zien*

*Woonst. Behoort
by de Molen de Valk*

*Woonst. Behoort
na de Poort te zien*

*Dat steeg al vier eeujaardaan
Van onze levensjaren
Een nieuw zijn wij thans ingetreden
Waarop wij hopen dat leven
't Is thans nog mit een kleet bedekt
Wat iders lot val wesen
Maar dat dit gunt ons reuocht
Wij niet voorbarig wesen
Festum heop op God Amen,
Hy blijft veer alle soorgen
Elks lot, vry ruugde of geveen
Is niet veer Hem verbergen
Die goede God zij met u
In't jaer nu ingetreden,
Hy senek zijn regen steeds aan
Berijgt van tegenheden.
Leeft ongesleerd nog menig jaer
Geniet Gods zegening
En gun ons levens and eens daar
Wordt dan een Hemling
Katharian van Beyeren*

1838

W. W. W. W. W. W.
en Klundochter

Antropo Doh.

Nieujaarwensch aan mijne waarde Grootmoeder!

*Daar vloog al weer een jaar daarheen
Van onze levensjaren
Een nieuw zijn wij thans ingetreen
Waarop wij lopend staren
't Is thans nog met een kleed bedekt
Wat ieders lot zal wesen
Maar dat dit geene zorg verwekt
Wilt niet voorbarig wesen
Hoop op God alleen
Hij blijft voor alle zorgen
Elks lot, 't zij vreugde of geween
Is niet voor Hem verborgen
Die goede God zij met u*

*In 't jaar nu ingetreden
Hij schenkt zijn zegen steeds aan u
Bevrijd van tegenheden
Leeft ongestoord nog menig jaar
Geniet Gods zegening
En is uw levensind' eens daar
Wordt dan een Seneclius*

Mijdrecht, den 1 January 1838

*Uw dienaar en kleindochter
Katharian van Beijeren*

(tekst van de Nieujaarswens op de voorkant)

N I E U W E L E D E N	J.E.P. Blom	Mijdrecht
	Bouwbedrijf Midreth b.v.	Mijdrecht
	C. Bouwman-van Egmond	Waverveen
	Fam. J. van Dulken	Vinkeveen
	J. in den Haak	Mijdrecht
	J.M. Kentrop	Mijdrecht
	P. Kroon	Wilnis
	R.M. de Jong	Vinkeveen
	M.O. Levenbach	Mijdrecht
	C.P. Lustig	Abcoude
	M.C.G.W. Neesen	Dordrecht
	J. van der Plas	Wilnis
	Mevr. H.M. Rijk	Vinkeveen
	J.A.A. van Scheppingen	Mijdrecht
M. Verkade-Kockmann	Mijdrecht	
J. Vink	Mijdrecht	
	Opnieuw hebben we in het afgelopen kwartaal een behoorlijk aantal nieuwe leden kunnen inschrijven. Wij hopen en verwachten dat deze zestien leden veel genoeg zullen beleven aan hun lidmaatschap.	
	Allen van harte welkom in onze vereniging!	

I N H O U D S O P P A V E	139	Een Nieuwsjaarswens uit 1838
	140	Van de voorzitter
	142	Opgravingen in Mijdrecht
	143	Dorpshistorie in beeld ⁽³⁾
	145	Verhoefslaging langs de Heerenweg, een middeleeuws drama
	148	De joodse gemeenschap in Mijdrecht
	155	Brief Stichting Stichtse Geschiedenis
	156	De Vinkeveense Plassen als politiek thema: drooglegging of watersport?
	162	Het verdwenen Wilnise zwembad
	166	Unieke manuscriptkaart van de Ronde Venen ontdekt
167	Bestuur en redactieadressen	

Een Nieuwjaarswens uit 1838

door Herman Lefers

Onlangs werd door de redactie van de Proosdijkoerier aan mij gevraagd, of ik in het archief wat achtergrondgegevens kon opsporen over de schrijfster van de nieuwjaarswens uit 1838, die dit keer als voorplaat is gekozen.

Deze opdracht heb ik op de volgende manier benaderd.

1. De gegevens van het bevolkingsregister van Mijdrecht gaan niet volledig terug naar 1838, maar beginnen enkele jaren later. Ik ben er van uitgegaan, dat de schrijfster, Katharina van Beijeren, nog steeds in Mijdrecht woont en dus is vermeld bij de eerste inschrijvingen in het bevolkingsregister.

2. De nieuwjaarswens is geschreven op een kleurenplaat, wat duidt op een familie, die niet tot de armste inwoners behoort, en waarschijnlijk zelfs bij de meest welgestelden.

In het bevolkingsregister van Mijdrecht tot 1860 (het oudst beschikbare) komen enkele families voor met de naam Van Beijeren.

Dit zijn het gezin van Hendrik van Beijeren op blad 200 en het gezin van Willem van Beijeren op blad 256.

Willem is Rooms-Katholiek en scheepstimmerman. Hij is gehuwd met Johanna Staal en uit dit huwelijk zijn één zoon en één dochter geboren, echter niet een Katharina.

Hendrik is Nederlands-Hervormd, en 'koopman in turf' of 'veenman' of 'bouwman'.

Hij is geboren in 1799 in Mijdrecht, en op 6 februari 1828 gehuwd met de 17-jarige Margareta Hillegonda Hardebol.

Hun eerste kind is een dochter Catharina Hillegonda, geboren op 6 juni 1828. Daarna worden nog 8 broers en zusters geboren.

Deze familie lijkt de juiste te zijn, want Hendrik is welgesteld en zoon van Erf van Beijeren en Catharina van Eijk. In het kadaster hebben Erf van Beijeren en zijn erfgenamen (hij zelf is overleden vóór het huwelijk van zijn zoon) in 1842 een bezit van 134 percelen, die samen meer dan 63 ha groot zijn.

Grootmoeder Catharina van Eijk overlijdt op 24 april 1838 in Mijdrecht in de ouderdom van 73 jaar, zodat de nieuwjaarswens is gemaakt voor haar laatste nieuwjaar.

De schrijfster Catharina (die enkele spelfouten maakt in de ondertekening van de wens) is in 1858 gehuwd met de schilder Johannes Jacobus van Straten, en kreeg tenminste 2 kinderen.

Bronnen:

- *Bevolkingsregister van Mijdrecht tot 1860, blz. 200, 256, 412*
- *Geboorteregister van Mijdrecht over 1828 akte 43 van 6 juni vermeldt de geboorte van Catharina Hillegonda, dochter van Hendrik van Beijeren en Margareta Hillegonda Hardebol*
- *Huwelijksregister van Mijdrecht over 1828 akte 2 van 6 februari 1828 beschrijft het huwelijk van Hendrik van Beijeren, oud 28 jaar; koopman in turf, met Margareta Hillegonda Hardebol, oud 17 jaar. Aanwezig zijn de moeder van de bruidegom (weduwe), beide ouders van de bruid, en 4 getuigen, waaronder een broer van de bruid (de bakker Dirk Hardebol).*
- *Overlijdensregister van Mijdrecht over 1838 acte 34 van 25 april vermeldt Catharina van Eijk, 73 jaar; weduwe van Erf van Beijeren, dochter van Maarten van Eijk en Neeltje Meurs, beiden reeds overleden. De aangifte is gedaan door zoon Hendrik van Beijeren, 39 jaar; veenman, en door de chirurgijn.*
- *Kadaster van Mijdrecht artikel 21 en de verlenging 305 beschrijven 134 percelen in bezit van de erven van Erf van Beijeren. Een groot deel van deze bezittingen gaat bij het overlijden van de weduwe naan Hendrik van Beijeren.*
- *Doopboek van de N.H. gemeente van Mijdrecht (in het oud-archief van de N.H. kerk) 1804 en 1806 de kinderen Geertruida en Pieter van Erf van Beijeren en Catharina van Eijk 1810 den 6 van grasmaand geboren Margaritha Hillegonda, dochter van Cornelis Hardebol en Hillegonda van Muijden.*

R E T I Z O V O E D E V A N

Vinkeveen en de Tweede Wereldoorlog

De Stichting Proostdijer Publicaties heeft in november j.l. het boek "Vinkeveen en de Tweede Wereldoorlog" van Adriaan Turkenburg doen verschijnen.

De stichting heeft de oplage van deze tweede uitgave beperkt tot 600 exemplaren. Het aantal voorinschrijvingen bedroeg ca. 450 stuks, zodat een reserve is ingebouwd van 150 stuks. Voor belangstellenden is dus slechts een klein aantal boeken beschikbaar. "Op is op!"

Evenals bij het boek "Twee parochies verenigd in Driehuis" heeft de drukker "Van Oorden b.v." te Aalsmeer een schitterend boek vervaardigd. Hiermede is opnieuw een stukje geschiedenis van De Ronde Venen voor het nageslacht vastgelegd.

Tijdens een feestelijke bijeenkomst ter presentatie van het boek aan pers en publiek is het eerste exemplaar uitgereikt aan de auteur als waardering voor het vele werk dat hij gedurende vele jaren aan de totstandkoming heeft besteed. Het tweede exemplaar werd aangeboden aan de burgemeester van de gemeente De Ronde Venen.

Publiciteit

Reeds jaren bestond er binnen het bestuur een vacature. Steeds werd gezocht naar een persoon die zich wilde belasten met het verzorgen van de externe relaties. Ons medelid de heer E. Swaab te Mijdrecht is bereid gevonden de P.R.-zaken voor de vereniging te gaan behartigen. Wij zijn hiermede oprecht verheugd en hebben in de algemene ledenvergadering

van 22 november 2000 voorgesteld hem tot bestuurslid te benoemen, wat met algemene stemmen heeft plaatsgevonden. Wij heten de heer Swaab van harte welkom in het bestuur. Hij is overigens reeds voluit met zijn werkzaamheden begonnen.

De Proostkoerier op CD-Rom

Zoals in de september-editie van ons blad reeds werd vermeld heeft Johan Klijn de gehele inhoud van de jaargangen 1985 tot en met 1997 van "De Proostkoerier" opgenomen op een CD-rom. Alle edities over genoemde jaren zijn thans op de computer te raadplegen. Het bestuur is Johan zeer erkentelijk voor deze voor de vereniging belangrijke arbeid.

Het bestuur heeft daarom besloten deze CD-rom beschikbaar te stellen aan belangstellenden. De kosten bedragen voor leden van de vereniging f 40,- per stuk en voor niet-leden f 60,-. De CD-rom is te verkrijgen tijdens de ledencontactavond op maandag in het streekarchief te Mijdrecht en voorts bij Swaab juweliers, Dorpsstraat 6 te Mijdrecht. Toesturen met acceptgiro kost voor leden f 45,- en voor niet-leden f 65,-

Etalage in Mijdrecht

De vereniging heeft van het "Bouwbedrijf Midreth" b.v. tot aan de bouwvakvakanties in 2001 in de Dorpsstraat te Mijdrecht de beschikking gekregen over een etalage in de voormalige winkel van "Decorette". In samenwerking met het streekarchief en het Museum "In de Veenen" zullen de beide etalages worden ingericht om zo meer bekendheid te geven aan onze vereniging en aan het museum. Wij zijn het bedrijf voor deze fijne geste zeer dankbaar.

Verhuizing

Reeds lang bestaat de afspraak met het bestuur van het museum "In de Veenen" te Vinkeveen en het gemeentebestuur om, zodra de ruimten in het museum dit toelaten, de vestiging van de vereniging in "Het Prinsenhuis" te

Mijdrecht te verlaten en over te brengen naar de gebouwen van het museum. Oorspronkelijk lag het in de bedoeling om alle vergaderingen, met uitzondering van de contactavond op maandag, te gaan houden in het museum. De vereniging heeft echter sedertdien een vrij grote ledengroei doorgemaakt en de belangstelling voor grotere vergaderingen is daarmee in evenredigheid zodanig toegenomen dat de in het museum beschikbare ruimten minder geschikt lijken voor vergaderingen en cursussen. Het is wel de bedoeling om bestuursvergaderingen en andere kleinere bijeenkomsten over te brengen naar Vinkeveen. Daarnaast zullen alle in het bezit van de vereniging zijnde museale stukken, zoals opgravingsresultaten, om niet in bruikleen worden gegeven aan het museum. Deze stukken kunnen dan tijdelijk of permanent worden gebruikt voor het inrichten van tentoonstellingen. Voorts is afgesproken, dat op het terrein van de cultuur-historie, elk binnen zijn of haar statutaire verantwoordelijkheden, nauw overlegd en samengewerkt zal worden. Hierbij is ook het streekarchief betrokken. Er zal een commissie worden gevormd waarin zitting zullen nemen de heren P.A. van Golen, namens het museum, A. Hagen, namens het archief, en P.C. Grundmann, namens de vereniging.

Twée parochies verenigd in Driehuis

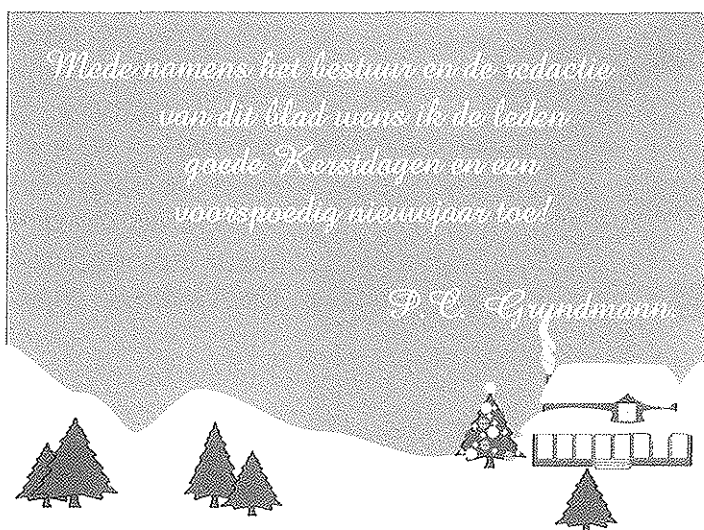
De voorraad boeken begint te slinken. Het is daarom wijs, nu het boek nog voorradig is, over te gaan tot aanschaf van deze schitterende uitgave. Veel wordt erin geschreven over de geschiedenis van de dorpen Mijdrecht en Wilnis. Zowel kerkelijke als burgerlijke zaken komen uitgebreid aan de orde met zeer veel aandacht voor de gewone mensen, die gedurende bijna duizend jaren in deze streken hebben gewoond en geleefd. Voor slechts f 42,50 heeft u bovendien een kerstgeschenk, dat gedurende tal van jaren van grote waarde zal blijken te zijn. Het uiterst verzorgde en bijzonder fraai geïllustreerde boek is verkrijgbaar bij de Mijdrechtse boekhandels "Mondria" en "Bruna", bij "De Nagtegaal" in Wilnis, bij het antiquariaat "Dat Narrenschyp" in Vinkeveen en natuurlijk bij de bestuursleden van de vereniging.

Excuses

Het beleid van de vereniging en van de redactie is erop gericht dat in "De Proosdijkoerier" slechts die artikelen worden gepubliceerd die nog niet elders zijn verschenen. Door een misverstand is het artikel over het 100-jarig jubileum van de muziekvereniging "VIOS" eerst in een plaatselijk blad verschenen en werd pas daarna in de september-editie van ons blad gepubliceerd. Voor deze omissie bieden wij de lezer onze welgemeende excuses aan.

In de "Proosdijkoerier", jaargang 15, nr. 3, was een artikel van de heer J.C. Bader opgenomen, getiteld: "De voogdesse van mijn hart." Verzuimd was de bronvermelding onder het artikel op te nemen. Het betreft een bijdrage van de heer Bader in het jubileumboek "Stichtenaren uit vroeger jaren deel 2" van de Nederlandse Genealogische Vereniging te Utrecht. Het artikel is met toestemming van de genealogische vereniging in ons blad opgenomen.

Het jubileumboek is verkrijgbaar onder I.S.B.N.-nummer 90-804397-1-1.

Het bestuur heeft met machtiging van de algemene ledenvergadering van 13 april 2000 met ingang van 1 januari 2001 de huur van het lokaal in "Het Prinsenhuis" opgezegd. Het overbrengen van de eigendommen zal derhalve voor laatstgenoemde datum worden afgerond.

Opgravingen in Mijdrecht

door Marian Sterenburg

De Historische Vereniging gaat geen opgravingen doen in het Mijdrechtse dorpscentrum achter de "Fortisbank." Verkennende graafwerkzaamheden, die onlangs uitgevoerd werden, hebben niets opgeleverd. Het wachten is nu totdat het bankgebouw gesloopt wordt. Op de plaats van het kerkgebouwtje van de Gereformeerde kerk "Vrijgemaakt" (het voormalige Nutsgebouw) heeft de Archeologische Werkgemeenschap Nederland (AWN) op verzoek van de Historische Vereniging "De Proosdijlanden" een viertal boringen verricht. Paul Hoogers, die het veldwerk verrichtte, stuitte met graafwerk eerst op een laag opgehoogde grond en met de vervolgens ingezette boringen werd een natuurlijke veenlaag aangetroffen.

Geen bebouwing

'Geen aanduidingen voor bebouwingen', aldus Hoogers, die bij zijn werk geassisteerd werd door Herman Lefers van de Historische Vereniging. De eerste graafwerkzaamheden waren nog hoopvol; er kwamen scherven uit de 18^e eeuw naar boven en bij iets dieper spitten trof het tweetal aardewerk aan uit de 17^e eeuw. 'Het wordt steeds ouder' zei Lefers. Maar veel ouder werd het niet. De verwachting was ook niet zo hoog gestemd. 'Deze plaats ligt al weer iets te ver van de weg. Straks, als het bankgebouw gesloopt wordt, dan verwachten we meer', aldus Lefers

Interessant

Het bankgebouw ligt direct aan de Dorpsstraat. *'Dat wordt interessant.*

'Daar willen we bij zijn,' aldus AWN-coördinator Hoogers, die tevens leraar is aan het Veenlanden College te Mijdrecht. Voor het aantreffen van middeleeuwse bebouwingsresten kan alleen maar gezocht worden tot op de laag natuurlijk veen. Dat is de laag waarop vroeger gebouwd werd. Als die laag, die duidelijk herkenbaar is

aan de bruine kleur en de stank, bereikt wordt zonder dat iets wordt aangetroffen, dan heeft het geen zin meer om verder te graven. Voorlopig zit het werk er daarom op en de hoop is gevestigd op de plek waar het bankgebouw staat. Plannen voor een nieuwbouwcomplex worden momenteel voorbereid op de tekentafel, waarna een planologische procedure volgt. Wanneer de bestaande bebouwing gesloopt wordt is nog niet bekend.

De Gereformeerde kerk Artikel 31 te Mijdrecht

Dorpshistorie in beeld ⁽³⁾

door Johan Klijn

Ondanks het vakantie seizoen waren er toch weer diverse lezers die zich inspanden om uit te zoeken welke personen er op de geplaatste foto's voorkomen. Allereerst nog enige reacties betreffende foto nummer 1 van de bijeenkomst van leiders van de verkennerij. In de vorige aflevering werd vermeld dat deze bijeenkomst plaatsvond in het parochie huis van Breukelen, op de plaats waar nu een bejaardentehuis staat. De heer H. van Walderveen van de Historische Kring Breukelen wees erop dat dit parochie huis er nog steeds staat, vlak naast het bejaardentehuis. Verder werd door meerdere reacties bevestigd dat persoon nummer 8 Janus de Jong is. Nummer 13 is Gerard van Nieuwkerk en dus niet Harry zoals daar met een vraagteken bij vermeld stond.

Foto 2

Van foto nummer 2 van een groep personen van de Bescherming Bevolking (B.B.) in Mijdrecht werd door mevr. Van Dijk uit Gerardus Majella haar man Arie van Dijk (nr. 7) herkend. Pastoor Herman de Jong jr. uit Oldenzaal herkende zijn in 1998 overleden vader Herman de Jong sr (nr. 4), die in dienst was als ambtenaar bij de gemeente Mijdrecht. De heer Oostrom uit Wilnis herkende daarnaast Gijs Strijk (nr. 14), Manus de Groot (nr. 13), Nol van der Heijden (nr. 6) en Mien Weldam (nr. 2). Helaas waren er geen reacties van ex-B.B.-leden die wat meer konden vertellen over de organisatie van de B.B. met name in Mijdrecht.

De opgave voor dit kwartaal is een foto van een voetbalelftal. De foto komt uit een verzameling foto's van de gemeente Mijdrecht, zodat het waarschijnlijk een elftal uit deze gemeente betreft. Mijdrecht had indertijd drie voetbalverenigingen, te weten VVM (Voetbalvereniging

Mijdrecht), 'Midreth' en de R.K. voetbalvereniging 'Stormvogels'. Deze drie verenigingen zijn later gefuseerd onder de naam 'Argon'.

Wie weet welke vereniging het hier betreft, waar en wanneer de foto genomen is en wie de afgebeelde personen zijn? Uw reacties zijn weer welkom bij:

J.M. Klijn
Windmolen 2
3642 DB Mijdrecht
tel. 0297-281074
e-mail info@histver-pl.nl

De heer H. Gille schrijft ons:

'Naar aanleiding van de vraag om herkenning van de V.I.O.S.-leden op de foto in de "Proosdijkoerier" van september 2000, jaargang 16, nr. 3, blz. 109, is het antwoord hierop voor mij niet zo moeilijk. In 1973 is er namelijk een boekje verschenen, getiteld: 'Kent u ze nog...., de Mijdrechtenaren', door mijn vader P. W. Gille uitgegeven. Daarin staat ook de bewuste foto met alle namen van de afgebeelde personen, te weten:

Van links naar rechts,

Bovenste rij: S. Verwey, P. Posdijk, J. Posdijk, K. Vis en G. Pieneman.

Middelste rij: W. de Bruin, C. Verwey Jzn., M.L. Posdijk, T. Winters, A. Gille, de Ket, E. Vlug, K.F. Jongerling, C. Posdijk, R. Wingelaar en D. Catsburg.

Onderste rij: D. van Eck, J. Pieneman, F. Verwey, Jac. Pieneman, dirigent H. Gijzen, H. Rood, N. Gille, D. Bakker en J. van Ankeren.

De foto is genomen tussen ca. 1922 en 1925 bij de muziektent naast de "Blokjesbrug".

Nu staat hier de nieuwe ABN-AMRO-bank!

Nieuwjaarsbijeenkomst 2001

De voor onze vereniging gebruikelijke nieuwjaarsbijeenkomst zal worden gehouden op woensdag 10 januari 2001 te 20.00 uur in gebouw "De Schakel" nabij de Gereformeerde Kerk, Dorpsstraat 20 te Wilnis.

Wij nodigen de leden uit die bijeenkomst bij te wonen om elkaar een goed nieuwjaar toe te wensen.. Introdúcés zijn ook van harte welkom.

Bijeenkomst Rondeveense verenigingen

De Historische Vereniging "De Proosdijlanden" zal op de nieuwjaarsbijeenkomst voor verenigingen in Wilnis wederom met een stand vertegenwoordigd zijn. Deze bijeenkomst zal worden gehouden op vrijdag 5 januari 2001 vanaf 17.30 uur in het dorpscentrum "Willisstee", Pieter Joostenlaan 24.

Uw belangstelling die avond zal ten zeerste op prijs worden gesteld.

Verhoefslaging langs de Heerenweg, een middeleeuws drama

door Joop Frankenhuizen

Rond 1900 kent Mijdrecht maar één weg, de zogenoemde Heerenweg. De weg begint bij de katholieke kerk in Driehuis en loopt via de dorpsstraat door tot de boerderij van Samsom op het Hoffland. Om aan te geven welk deel van de Heerenweg wordt bedoeld spreekt men van de Heerenweg in Bosenhoven of van de Heerenweg in Hoffland. Het probleem waar Mijdrecht rond 1900 mee worstelt is dat aan de Heerenweg al eeuwenlang verhoefslaagden wonen en die nu weigeren nog langer voor het onderhoud van de weg op te draaien.

Toenemend verkeer

Sinds mensenheugenis wordt de Heerenweg door de aanwonenden onderhouden. Zij zorgen voor zand en puin, later voor grind en nog later voor keitjes. Zij zorgen er voor dat de weg strak blijft en geen bollingen gaat vertonen omdat de zijkanten eerder verzakken dan het middendeel. Vooral aan de westkant van de Heerenweg is dat een probleem want daar loopt een brede weterring. Omdat zij de Heerenweg voor een deel als hun eigendom beschouwen hebben ze er bomen en struiken op geplant, hekken geplaatst en toegangen tot de woningen gerealiseerd. Tot vóór 1900 is onderhoud financieel gezien geen probleem. Er is nog maar weinig verkeer en de onderhoudskosten van de weg blijven binnen het redelijke. Maar de maatschappelijke ontwikkelingen staan niet stil en zijn in een stroomversnelling geraakt. Er wordt gepraat over een spoorwegverbinding en electriciteit is aan een opmars bezig. De graanmaalderij in de dorpsstraat en de maalderij naast de onlangs opgerichte "Boerenleenbank" halverwege de Heerenweg op Bosenhoven krijgen het steeds drukker. Steeds meer boerenkarren, die met hun grote houten wielen waaromheen ijzeren banden en volgeladen met graan en meel het wegdek kapot rijden. En dan niet te vergeten het aantal brikken, koetsen, calèches en alles wat nog meer met paardenkracht over de Heerenweg rijdt en er de zaak er niet beter op

maken. Kortom het onderhoud wordt duurder en de aanwonenden kijken naar de gemeente of die geen duit in het zakje wil doen en het onderhoud wil overnemen.

Afzien van rechten

Het is juli 1902. Op de raadsvergadering van het elf koppen tellende gemeentebestuur komt een voorstel aan de orde om het onderhoud van de Heerenweg op Bosenhoven en Hoffland voor rekening van de gemeente te nemen. Het is een voorstel van J.F. Heuvelink die zelf aan de Heerenweg woont. B&W willen er best aan meewerken en het onderhoud van de weg overnemen, maar dan worden de rechten afkoopbaar gesteld tegen de 'penning 20', net zoals afkoop van tienden en grondwater bij Burgerlijk Wetboek is geregeld. Het is een vreemde constructie die de nodige weerstand ondervindt. Bovendien moeten alle aanwonenden dan afzien van hun - in de ogen van het gemeentebestuur - vermeende rechten zoals het eigendomsrecht op de weg, het plantrecht en genot van grasgewas en die rechten overdragen aan de gemeente.

De gemeente heeft uitgerekend dat de onderhoudsplichtigen, de zogenaamde verhoefslaagden, nu per jaar aan zandgeld f 157,23 betalen. Voor afkoop wil de gemeente dan eenmalig van de verhoefslaagden f 3144,60 ontvangen, zijnde 20x het bedrag dat een ieder nu jaarlijks betaalt. De afkoopsom is volgens

Het einde van de Heerenweg met rechts de in 1972 gesloopte villa "Rustenburg" en op de achtergrond de R.K. kerk op de grens van Wilnis en Mijdrecht. "Rustenburg" is jarenlang bewoond geweest door C. Knigge. Deze was zeer actief in de politiek, waarin hij het tot wethouder van Wilnis en lid van de Provinciale Staten van Utrecht bracht. Naar hem is de in de Heerenweg gelegen Wethouder Kniggebrug genoemd. De foto is omstreeks 1905 gemaakt.

B&W billijk want ieder die destijds langs de Heerenweg kocht wist dat daarop het servituut van de weg rustte.

Onbillijkheid

Het servituut van de weg dateert van 1710 en staat beschreven in het plaacaatenboek van de provincie Utrecht. In 1889 is de plicht opnieuw vastgelegd in enkele verzegelde stukken. Echter door de jaren heen is in de uitvoering van dat servituut een onbillijkheid geslopen. Wie in de kom van het dorp woont betaalt niets en wie er buiten woont betaalt voor het onderhoud van de aanliggende weg. Sommige raadsleden halen alles uit de kast om het onderhoud door de gemeente te laten doen, anderen doen er het zwijgen toe. Raadslid Vlieger stelt dat de kom van de gemeente loopt vanaf het Driehuis tot aan C. Samsom. *"Komt men nu op het dorp dan wordt de straat netjes schoongemaakt en daarvoor hoeft men niets te betalen. Komt men dan in Bosenhoven of in Hofland dan loopt men dikwijls in het nat en in het vuil en omdat men daar woont mag men nog extra voor het onderhoud betalen. Moeten aangelanden de Heerenweg blijven onderhouden dan behoren zij die in de dorpsstraat wonen voor het onderhoud daar ook extra bij te dragen"*, stelt Vlieger. Raadslid De Boer haalt de Eerste, Tweede en

Derde Bedijking en Hofland erbij. *"Daar wordt weinig of niet geprofiteerd van brandweer, straatverlichting en nachtwacht, zaken die een jaarlijkse uitgaaf van 1200 gulden vergen. Zou het billijk zijn inwoners die hiervan wel genieten vrij te stellen van het servituut dat wettig op hun eigendommen rust en de kosten ten laste van de 200 zoëven genoemden gebracht ? Bovendien alle publieke wegen in de polder worden door de ingelanden zelf al onderhouden. De waterschappen Blokland, Bosenhoven en Hofland betalen jaarlijks f 600,- als afkoopsom voor de werken vroeger uit de binnenlandse lasten onderhouden. Zij zijn geen eigenaren van de zuwe, de brug in het dorp etc. en voor het nakomen van servituten of erfdiensbaarheden behoeft men niet altijd geen eigenaar te zijn"*, stelt het raadslid vast. Men komt niet tot overeenstemming en besluit het voorstel te laten rusten.

Net zoals in Wilnis

In maart 1903 volgt J. F. Heuvelink de overleden dokter D. de Bruijn op als raadslid. Een jaar later komt hij tijdens de rondvraag terug op het onderhoud van de Heerenweg. Hij wil dat het onderhoud van die weg in Bosenhoven en Hofland per 1 januari 1905 voor rekening van de gemeente komt. Het is daar een middeleeuwse toestand waaraan nu snel een einde moet komen en zeker nu er met Wilnis een regeling tot afkoop is getroffen voor het gezamenlijke onderhoud van de Wilnise en Mijdrechtse zuwe. Wilnis wil niet langer meebetalen aan het onderhoud van de Mijdrechtse zuwe en is bereid daarvoor een afkoopsom te betalen, want de gemeente Mijdrecht mist nu een deel van de opbrengsten van de tolheffing op de Wilnise zuwe. Raadslid de Boer steunt het voorstel van Heuvelink niet. Volgens hem komen dan straks de waterschappen om vrijstelling van de afkoopsom die zij nu moeten betalen voor werken die vroeger uit de binnenlandse lasten werden onderhouden. Volgens Heuvelink zijn dat andere zaken. Het servituut van de Heerenweg dateert volgens hem van 1553 en de waterschappen zijn van veel jongere datum. Wethouder Goes meldt dat Wilnis het zandgeld met 5 cent heeft

verminderd terwijl de onderhoudskosten voor rekening van de gemeente komen. De kennelijk niet aan de Heerenweg wonende De Boer ziet onderhoud door de gemeente als een schenking. Men komt er niet uit en besloten wordt het voorstel van Heuvelink door te schuiven naar een volgende vergadering.

Weer een voorstel

De volgende vergadering is op 22 april. Het college komt niet met een advies maar heeft wel over de zaak goed nagedacht. Zij willen het zandgeld van elf naar vier cent brengen. Ook is er gepraat over de gelijkstelling met de waterschappen dat in de vorige vergadering werd opgemerkt. Die gelijkstelling wordt weerlegd, want de door de waterschappen te betalen binnenlandse lasten zijn bij contract geregeld. Dan komt burgemeester Van Tricht met een eigen voorstel. Als het aan hem ligt dan wil hij dat het onderhoud zonder afkoopsom voor rekening van de gemeente komt, *“maar dan moeten alle verhoefslaagden afstand doen aan de gemeente van hun vermeende eigendomsrechten en wat daarop staat en groeit. Weigeren gehoefslaagden om hunnen zandgeld te betalen dan kan het gemeentebestuur niet anders doen dan toepassen het reglement op de wegen dat voorschrijft, voor ieder één hoefslag-*

paal en voor iedere 50 m² weg, één el grove puin of één el kiezel of twee el scherp zand. En nu moge dit onderhoud over 100 jaar, toen er bijna geen passage langs den weg was, voldoende zijn geweest, het tegenwoordig verkeer stelt andere eisen. Op dit moment gaat het om 117 verhoefslaagden die jaarlijks ieder 157 gulden betalen. Financieel gezien is onderhoud door de gemeente geen probleem”, aldus de burgemeester.

Drie keer betalen voor onderhoud wegen

Om de weifelaars over de streep te trekken wijst wethouder Goes er nog op dat de verhoefslaagden in Bosenhoven en Hofland drie keer voor onderhoud van wegen betalen. Eerst als ingezetenen voor het onderhoud van gemeentewegen, dan als ingelanden van de polders in Hofland en Bosenhoven in de afkoopsom voor binnenlandse lasten en tenslotte als verhoefslaagde. Vroeger was het onderhoud geen bezwaar. Een beetje zand of puin en klaar was Kees. Bovendien de weg behoort aan de gemeente en niet aan de aanwonenden. Ondanks de argumenten van Goes blijven de raadsleden verdeeld. Weer komen er allerlei voors en tegens met als gevolg dat het voorstel van de burgemeester met zes tegen vijf stemmen wordt verworpen. Tegen stemden Janmaat, Schuur, de Boer, Zuidervaart, Oliemans en Burggraaff.

Eindelijk een oplossing

Na vijf jaren gehacketak en langdurige discussies komt op 2 mei 1907 plotseling tot een oplossing. Met algemene stemmen wordt besloten de verhoefslaging op de Heerenweg in Bosenhoven en in Hofland op te heffen en zonder afkoopsom het onderhoud voor rekening van de gemeente te nemen. Men kon ook niet anders. Zelfs de kantonrechter had zich in het dispuut gemengd door de uitspraak waarin verhoefslaagde De Bruin werd vrijgesproken van onderhoudsplicht. Er was daar volgens de rechter onvoldoende ruimte op de smalle weg om onderhoudsgrind op te slaan.

Bron: Raadsnotulen gemeente Mijdrecht 1902 ev.

De Herenweg, gezien in de richting van het dorp. Op de achtergrond rechts de ophaalbrug naar de Achterdijk, waar thans een stenen brug naar de Burgemeester Padmosweg ligt. Het huis links werd bewoond door de familie Verhoef. De vroegere boerderij ernaast is het huis van A. Berkelaar. Daarnaast, schuilgaand onder de bomen, de woning van de familie Verwoerd. In het midden van de foto staan Abram Broere (met fiets), naast hem Bart Vis, destijds vermoedelijk een knecht van bakker Elenbaas.

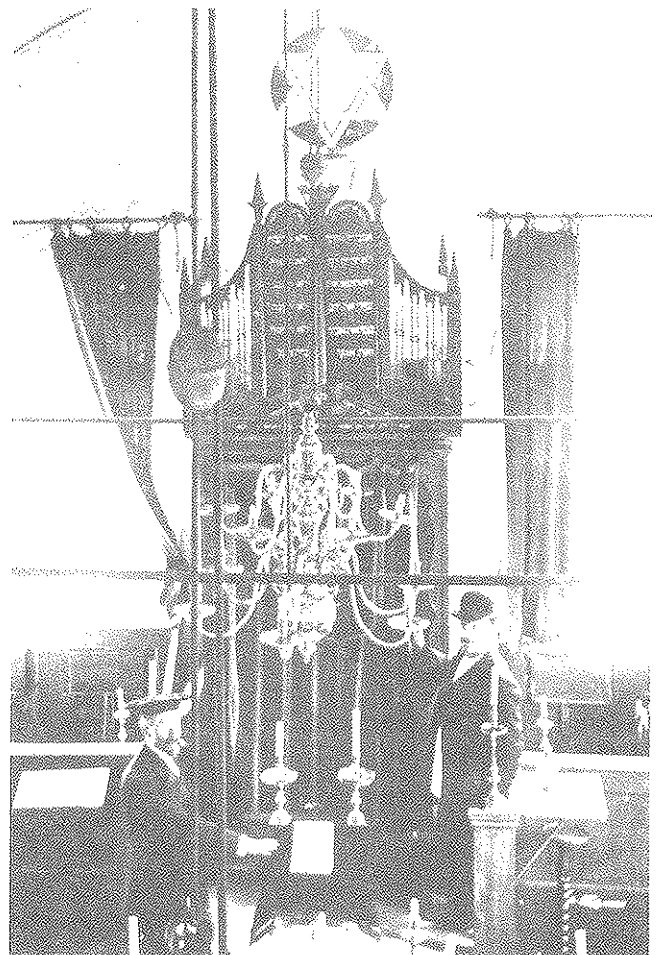
De joodse gemeenschap te Mijdrecht

door J.M. Klijn

De geschiedenis van de joden vangt in Nederland aan na de oprichting van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Na de verovering van Antwerpen door Spanje in 1585 vestigden Portugees-joodse (Sefardische) kooplieden zich in Amsterdam. Daarnaast, onder andere als gevolg van de Dertigjarige Oorlog (1618 – 1648), de pogroms (uitbarstingen van antisemitisme) in Polen (1648 – '49) en de Russische invasie in Litouwen (1655 – '56) stroomden Hoogduitse (Asjkenasische) joodse vluchtelingen Nederland binnen. De Bataafse Republiek bracht in 1795 vrijheid van geloof (tot die tijd was het hervormde geloof de enige officieel toegelaten godsdienst geweest). Voor de joden brak daardoor een tijd van emancipatie aan: zij konden gaan deelnemen aan het maatschappelijke leven, openbare functies vervullen en openlijk hun geloof belijden. Gelijk als voor de katholieken ging dit echter niet zonder slag of stoot en daarom zou het joodse leven zich nog lange tijd deels verscholen afspelen. Aan de hand van schaarse bronnen blijkt dat ook in Mijdrecht een joodse gemeenschap heeft geleefd.

Verspreiding

Over de joodse synagoge in de Mennonietenbuurt is inmiddels het nodige gepubliceerd^{1,2}. Het gebouw werd in 1805 door joodse Amsterdamse kooplieden aangekocht en geschonken aan de gezamenlijke Uithoornse en Mijdrechtse joodse gemeenschap. Hoewel de synagoge op Mijdrechts grondgebied stond, wordt in dit verband meestal gesproken over de joodse gemeenschap Uithoorn. In het dorp van Mijdrecht woonden echter ook joden en hun aantal werd dermate groot dat vanwege de grote afstand tussen dorpskern en de Mennonietenbuurt een synagoge in het dorp in gebruik werd genomen. In de jaarverslagen van de gemeente vinden we vanaf 1863 onder het hoofdstuk religie aangetekend "(...) Ook bestaat er een kleine Joodsche gemeente in het dorp die een kerk hebben in de kom van het

Afbeelding 1: Interieur van de synagoge in de Mennonietenbuurt rond 1900.

Foto uit: *Memorboek, platenatlas van het leven der joden in Nederland van de middeleeuwen tot 1940*

Getal der Israëliëten	
Ring van Maarssen	40
Maarsseveen	37
Bijkerk IJsselstein	38
Vleuten of Oud Wulven	5
Vreeland	12
Kerkgang Mijdrecht	60
Waverveen	1
Abcoude	5
Loosdrecht	7
Totaal	205

Tabel 1: verspreiding van de Israëliëten behorende tot de ringsynagoge Maarssen in 1851.

dorp, en een Joodsche gemeente verenigd met Uithoorn, die een kerk of synagoge hebben in de Mennonietenbuurt”³.

Het Israëlitische kerkgenootschap in Nederland bestond na 1821 uit synagogale ressorten, die grotendeels samenvielen met de provincies. De belangrijkste gemeente in ieder ressort werd hoofdsynagoge genoemd, waar de opperrabbin zetelde. De ressorten waren verdeeld in kerkelijke ringen en soms in daaronder behorende kerkgangen. Men sprak in dit verband over ringsynagogen en bijkerken⁴.

De synagoge van de Uithoornse gemeenschap in de Mennonietenbuurt verkreeg in 1821 de status van ringsynagoge in het ressort van Amsterdam. De synagoge in Mijdrecht daarentegen maakte als bijkerk deel uit van de ringsynagoge Maarssen in het ressort van Amersfoort. In het bewaard gebleven archief van de ringsynagoge te Maarssen treffen we een telling aan van het aantal leden in 1851, verdeeld over de verschillende gemeenten (zie tabel 1)⁵. Weliswaar is het getal van de gemeentelieden te Mijdrecht klein (slechts ca. 2,5% van de totale bevolking), relatief vormt Mijdrecht, op de combinatie van Maarssen en Maarsseveen na, de grootste gemeente.

Een andere telling voor de gemeente te Mijdrecht over een aantal jaren, waarvan in de

periode van circa 1835 tot 1910 Mijdrecht een zelfstandige gemeente vormde, laat soortgelijke getallen zien⁶ (zie tabel 2).

Jaar:	Aantal:	Totale bevolking:
1809	41	1.884
1840	62	2.359
1869	71	2.998
1899	41	3.479
1930	10	4.616
1941	3	

Tabel 2: Aantal Israëliëten in de gemeente Mijdrecht van 1809 t/m 1941

Financieel beheer

Hoewel relatief groot in aantal heeft de gemeenschap weinig financieel draagkrachtige leden gekend. In de ingekomen stukken van de ringsynagoge Maarssen treffen we verschillende brieven van de kerkmeester te Mijdrecht aan met het verzoek tot verlaging van de zgn. ressortale bijdrage, die via de ringsynagoge aan de hoofdsynagoge te Amersfoort moest worden afgedragen. In 1833 werd door de kerkmeester Elias Joseph Heijmans nog f12,- afgedragen⁷. In 1835 schreef hij echter naar de manhigim (bestuurders) van de ringsynagoge dat het hem onmogelijk is te betalen⁸. De Hoofdcommissie tot de Zaken der Israëliëten bracht hierop het advies uit de bijdrage te verlagen tot f 8,-. Waarschijnlijk werd dit advies niet opgevolgd, want in 1850 is er wederom een verzoek om de jaarlijkse contributie van f 2,-, gebaseerd op een bijdrage door de drie voornaamste leden van f2,- en door zes leden van f 1,- wegens een vermindering van leden naar f 8,- te verlagen⁹.

Als in 1851 Salomon Alexander de Groot benoemd wordt tot inspecteur van de kerkgang Mijdrecht¹⁰, wordt tevens de bijdrage verlaagd tot jaarlijks f10,-. In 1853 schreef De Groot als kerkmeester van de bijkerk te Mijdrecht aan de heren manhigim van de ringsynagoge dat er “...geen mogelijkheid toe bestaat het bedrag te voldoen, omrede wij geen geld in kas hebben,

want klein is de ontvangst graat, echter zijn de uitgaven zoals apotheker enz. zaken waarop men niets geen rekening maakt, edoch wij hebben om subsidie geschreven naar de Koning. Zoo deze komt, want wij zijn dezelve dagelijks wachtende, dan zullen wij het geld overzenden¹¹.

Die subsidie is waarschijnlijk nooit gekomen, want in 1857, de bijdrage is dan inmiddels teruggebracht tot f 8,- jaarlijks, schreef de kerkmeester H.E. Heijmans dat hij niet in staat was deze bijdrage te betalen "... uit hoofde van onvermogen en weinige leden". Hij verzocht om een schikking voor de achterstallige betalingen met een betalingsregeling in termijnen gebaseerd op een jaarlijkse bijdrage niet hoger dan f 4,-¹².

Het bestuur van de ringsynagoge wist kennelijk ook geen raad met dit probleem en probeerde tevergeefs de hoofdsynagoge van Amersfoort hierin te betrekken. De opperrabbijn L.B. Schaap liet echter al in 1848 weten: "Ik ben nimmer met de gemeente Mijdrecht in aanraking geweest betreffende het quotum, aangezien Maarssen mij dat uitbetaalde. Het aandeel dat Mijdrecht daarin betaald dat is een zaak geheel van administratief belang"¹³.

Ook de parnassijns (bestuurders) van de hoofdsynagoge lieten in 1857 nogmaals weten dat "... zulks alzoo niet tot hunne bemoeyingen behoort, waarom zij verzoeken deze zaak met de gemeente te Mijdrecht zelve af te handelen"¹⁴.

Onenigheid

In 1838 waren de financiële perikelen een twistpunt tussen de kerkmeester Joseph Heijmans en diens broer Heijman in Wilnis. In wederom een brief aan de ringsynagoge schreef hij over de moeilijkheden die hij had om de plaats- en offergelden te innen, zelfs bij de drie leden die het best konden betalen. Hij onderstreepte dit met het feit dat zelfs zijn eigen broer in Wilnis de achterstallige schuld over 1837 niet wenste te betalen, omdat hij 'onder de ring van

Uithoorn getrokken is'. Hij verzocht om machtiging van de ringsynagoge om eventueel met inschakeling van een deurwaarder de verschuldigde gelden te kunnen innen¹⁵.

In 1841 was er opnieuw onenigheid binnen de gemeenschap. Joseph Heijmans had al circa tien jaren de functie van voorzanger (chazzen) tijdens Nieuwjaar en Verzoendag vervuld, maar kwam in conflict met de door zijn zwager S.A. de Groot aangestelde voorzanger L. Liefmans. Tijdens de Nieuwjaarsviering ontstond een openlijke aanvaring tussen Heijmans, die gewoontegetrouw als voorzanger wilde optreden en Liefmans, die hem met opgeheven stem 'Gij moogt niet lezen' toeriep, waarop Liefmans, gevolgd door De Groot demonstratief de synagoge verlieten. De volgende dag bezochten Liefmans en zijn zoon, Salomon de Groot, Joseph's broer Hartog en nog 'een jongeling' de synagoge te Uithoorn. De overgebleven elf leden waren echter nog voldoende om een dienst in Mijdrecht te kunnen houden. Hoe dit conflict uiteindelijk opgelost is vermelden de bronnen helaas niet¹⁶.

Samenstelling Mijdrechtse gemeente

Wanneer we een beeld proberen te vormen van de gezinnen waaruit de joodse gemeenschap in Mijdrecht bestond, zien we al snel dat de familie Heijmans hierin een belangrijk rol inneemt. De eerder genoemde kerkmeester Elias Joseph Heijmans was in 1770 in Middelburg (Zld) geboren en heeft zich waarschijnlijk rond 1810 te Mijdrecht gevestigd. In 1819 koopt hij een woning in de Kerkstraat. Zoals nog zal blijken, zal deze woning later als synagoge dienst gaan doen. Hij was gehuwd met Vrouwtje Davids van Praag en zijn beroep staat omschreven als bankhouder. Het betreft hier waarschijnlijk een pandjesbaas of lommerdhouder. Het bankieren ging hem echter niet al te goed af, want na zijn overlijden in 1838 zagen zijn weduwe en kinderen Jozeph, Hartog, Heijman, Hester (nog minderjarig) en Betje (gehuwd met Salomon Alexander de Groot) zich genoodzaakt om huis en inboedel publiek te verkopen¹⁷ om

Gezinshoofd	Beroep	Woonplaats	Kinderen
Machiel Blom	koopman	Mennonietenbuurt	9
Benjamin Boas	koopman	Mennonietenbuurt	5
Wolf Mozes Consenheim	koopman	Mennonietenbuurt	6
Andries Isaia Cune	koopman	Mennonietenbuurt	6
Jozef van Embden	blikslager	Dorp	7
Meijer Gobus			5
Salomon Alexander de Groot	koopman	Dorp?	6
Elias Salomon de Groot	koopman		7
David Hartog	groenteboer	Dorp	2
Arie Hartog	koopman	Bozenhoven	7
Hartog Elias Heijmans	slager	Dorp	-
Heijman Elias Heijmans	slager	Wilnis	1
Jozef Elias Heijmans	koopman	Dorp	-
Simon de Jong			4
Jacob Simon de Jong	slager	Dorp	7
Meijer Hartog Neter	groenteboer	Dorp	7
David Meijer Neter	groenteboer?	Dorp	5
Rafael Izak Oppasser	koopman	Kade	5
Jakob Wolf Polanus	koopman	Mennonietenbuurt	6
Hartog Z(S)waluw	koopman	Bozenhoven	3

Tabel 3: Overzicht joodse gezinnen te Mijdrecht in het midden van de 19e eeuw.

zijn schulden te kunnen aflossen. De inboedel bestond uit niet meer dan enige 'potten en pan-nen' en brengt in totaal een schamele f118,- op. De kavels werden echter grotendeels weer opgekocht door de zoons Joseph en Hartog en schoonzoon Salomon de Groot. Het huis werd voor 400 gulden verkocht aan de Uithoornse joodse koopman Abraham Jacob Frijbits.

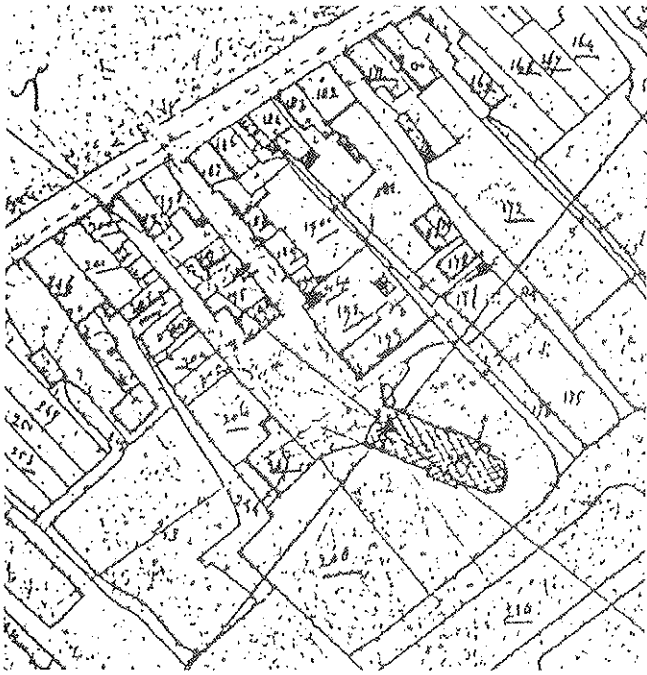
Zoon Joseph was koopman en woonde met zijn vrouw Belie Jozef Gobus in Mijdrecht. Zij waren waarschijnlijk kinderloos. Zoon Hartog was slager te Mijdrecht en gehuwd met Betje Levy. Ook dit echtpaar was kinderloos. Zoon Heijman vestigde zich met zijn vrouw Kaatje de Leeuw en zoon Elias als slager in Wilnis¹⁸.

Andere Mijdrechtse joodse gezinnen in het midden van de negentiende eeuw zijn Blom, Boas, Consenheim, Cune, Van Embden, Gobus, De Groot, Hartog, De Jong, Neter, Oppasser, Polanus en Z(S)waluw. De reconstructie waar deze gezinnen gewoond hebben is niet een-

voudig. Het in het bevolkingsregister vermelde wijk- en huisnummer is niet zonder meer naar een locatie te herleiden. In het bevolkingsregister na 1860 staat bij de meeste gezinnen Mennonieten-buurt, Kade, Bozenhoven of Dorp vermeld. De beroepen zijn koopman, slager, blikslager of groenteboer. In tabel 3 wordt een overzicht gegeven waarin per gezinshoofd het beroep, woonplaats en aantal kinderen vermeld zijn.

Synagoge

Een huis in de Kerkstraat heeft in de tweede helft van de negentiende eeuw dienst gedaan als synagoge. Het werd waarschijnlijk voor eigen bewoning gekocht door Elias Heijmans op een publieke verkoop door de erven Klaas van Zwieten op 27 juli 1819. Bij het overlijden van Elias Heijmans moeten zijn erfgenamen het verkopen om de schulden af te kunnen lossen. Bij de publieke verkoop op 26 juli 1838 wordt het omschreven als '(.../ een

Afbeelding 2: Detail van de kadasterkaart Mijdrecht, sectie B uit 1832. In het assenkruis ligt de toren van de N.H. kerk, bovenaan de Dorpsstraat. De beide straten van hieruit naar de kerk toe zijn de Kerklaan (Dievenlaan) en Kerkstraat. Het tweede perceel vanaf de kerk (nummer 195) is de lokatie van de synagoge.

huizing met daartoe behorende erve en grond staande en gelegen in de Kerkstraat te Mijdrecht, gequoteerd numero 125, strekkende van de Dorpsstraat zuidwaarts op tot de Kerklaan (vroeger genaamd de Dievenlaan), belend ten oosten de Roomsch Catholijke armen van Mijdrecht en ten westen Willem Stoffberg cum socio, op de kadastrale legger der gemeente Mijdrecht bekend in sectie B subnummer 195 (...)"¹⁹. Het werd verkocht voor f 400 aan Abraham Jacob Frijbits, een joodse koopman wonende in Uithoorn. Afbeelding 2 toont de ligging van het perceel op de kadasterkaart van 1832. Frijbits was een zwager van één van de erfgenamen, de latere kerkmeester Salomon Alexander de Groot, en hij heeft het gebouw waarschijnlijk onmiddellijk bestemd als synagoge. Voor die tijd werd als synagoge een kamer in huur gebruikt, maar die was niet meer beschikbaar ²⁰. Waarschijnlijk ging het hier om een kamer in hetzelfde pand! In 1845 moest het pand voor instorting worden behoed. De reparaties, die op 'de meest mogelijk zuinige wijze' werden uitgevoerd, ver-

Afbeelding 6: De familie Heijmans voor de woning aan Holland. Geheel links zit Salomon, staande rechts zijn zus Kaatje. Broer Heijmans ontbreekt op deze foto. Foto: Gemeentearchief De Ronde Venen.

eisten een bedrag van f 300, dat niet door de gemeenschap zelf kon worden opgebracht. Door het verzenden van gedrukte bedelbrieven, voorzien van een antwoordstrook, werd hiervoor door Heijmans en De Groot geld ingezameld ²¹.

In 1849 werd het pand verkocht aan de Nederlands Israëlitische gemeente Mijdrecht ²². Het werd herbouwd in 1884 ²³ en bijgebouwd in 1906. In 1907 werd het pand overgenomen door de gebroeders Van Doesburg en geannexeerd bij het bedrijfsterrein van de koekfabriek 'De Lindeboom' ²⁴. Afbeelding 3 toont de Kerkstraat rond 1900 met geheel rechts de synagoge (gevel met ronde raam).

Begraven

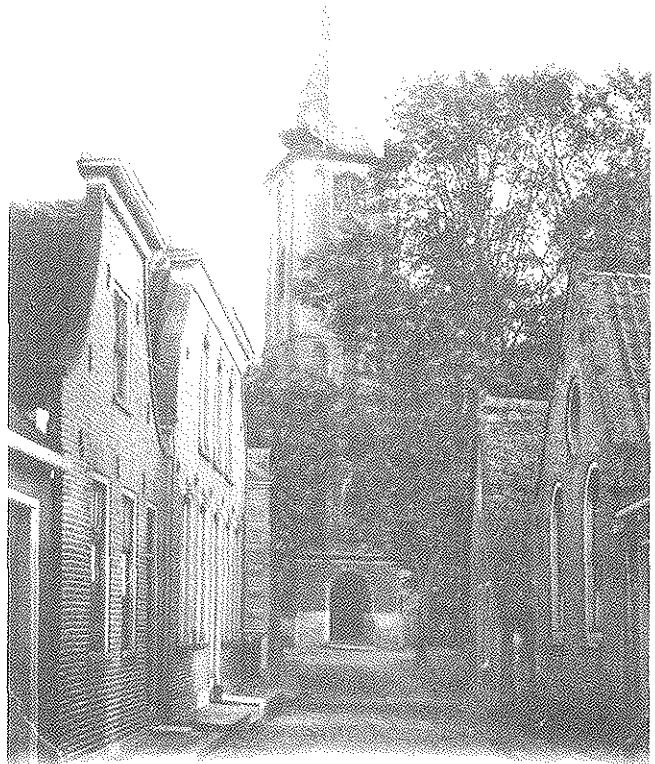
De joodse gemeenschap in Uithoorn onderhandelde in 1870 tevergeefs met de christelijk gereformeerde gemeente over een begraafplaats. Hun doden werden begraven op de begraafplaats van Alphen aan den Rijn ²⁵. De Mijdrechtse gemeente maakte gebruik van de begraafplaats van de ringsynagoge Maarssen, eerst bij Tienhoven en later ook bij het Zandpad aan de Vecht bij de stad Utrecht ²⁶. Op 18 april 1838 schreef kerkmeester J.E. Heijmans immers aan Maarssen dat de kraamvrouw is overleden; dat zij zelf voor het doodskleed zorgden, maar of men in Maarssen wilde zorgen dat er een 'plankje' klaarstond, zodat de volgende dag de begrafenis kon plaatsvinden ²⁷. Ook zijn vader Elias werd enkele dagen daarvoor in Maarssen begraven ²⁸.

De twintigste eeuw

In het begin van de twintigste eeuw nam de joodse bevolking sterk af. Voor een deel is dit een algemene trend in Nederland, die geweten wordt aan de vergrijzing van de joodse bevolking, veroorzaakt door de relatief hoge leeftijd waarop de joodse vrouwen in het huwelijk traden ²⁹. Anderzijds trad er een sterke concentratie op in de grote steden, deels door economische belangen, maar vooral vanwege het feit dat in de steeds kleiner wordende gemeen-

schappen geen voldoende ledental meer was voor de joodse gebedsdienst. We vinden dan ook in het bevolkingsregister van Mijdrecht bij veel gezinnen vermeld dat zij naar Amsterdam verhuisden. In de periode van 1900 tot 1930 neemt de joodse bevolking in Mijdrecht af van 41 tot 10 personen (zie tabel 2). De synagoge in de Kerkstraat is waarschijnlijk al ruim voor de verkoop in 1907 in onbruik geraakt. De synagoge in de Mennonietenbuurt hield langer stand, maar werd sinds 1938 ook niet meer gebruikt en in 1939 verkocht ³⁰.

In 1941 bestond de joodse bevolking in Mijdrecht volgens telling van de Duitse bezetter nog slechts uit drie 'voljoden' (naast één 'halfjood' en één 'kwartjood') ³¹. Het gaat om Heijman, Salomon en Kaatje Heijmans, zoons en dochter van Elias Heijmans en Aaltje Isaak. Zij woonden op Hofland, toentertijd nr. 62. De beide broers waren veehandelaar ³².

Afbeelding 3: Kerkstraat circa 1900 met geheel rechts (gevel met het ronde raam) de synagoge. Foto: Gemeentearchief De Ronde Venen.

Op een bepaald moment moesten alle joden uit de provincie Utrecht van de bezetter naar Amsterdam. Ook de familie Heijmans werd in september 1942 onder begeleiding van de plaatselijke politieagent Talsma op de trein gezet naar Amsterdam, waar zij korte tijd introkken bij hun zuster Ester. De woning van broers en zus Heijmans werd op nog onverklaarde wijze vrijwel direct na hun vertrek opnieuw bewoond door de tuinder (en dorpsoplichter) Jacobus Broerse, bijgenaamd 'De Lord'. Geruchten gaan dat zij nog geld en goederen in bewaring hebben gegeven aan een boer in de omgeving. Ook hierover is echter tot nu toe niets te achterhalen.³³

Welke omzwervingen de familie Heijmans vervolgens gemaakt heeft, is niet bekend, maar op 5 februari 1943 worden beide broers en zuster in de gaskamers van het concentratiekamp Auschwitz om het leven gebracht. Heijman was toen 68, Kaatje 66 en Salomon 62 jaar. Op wrede wijze komt zo een einde aan ongeveer anderhalve eeuw joodse geschiedenis in Mijdrecht. Het is dan ook volkomen terecht dat de namen van deze drie Mijdrechtse oorlogsslachtoffers worden vermeld op een monument op het Raadhuisplein.

Geraadpleegde literatuur en bronnen:

- Michman, J., Beem, H., Michman, D., "Pinkas. Geschiedenis van de joodse gemeenschap in Nederland", Amsterdam/Antwerpen, 1999.
- Gans, M.H., "Memorboek. Platenatlas van het leven der joden in Nederland van de middeleeuwen tot 1940", 1988.
- Bent, drs. E.A.G. van den, Broek, drs. CMPF van den, 'Mijdrecht, meer dan veen alleen', 1985.
- Sterenborg, M., 'Gedenkteken voor omgekomen Joodse inwoners', krantenartikel (in *Utrechts Nieuwsblad?*).
- Wit, F.J. de, 'De synagoge in de Amstelhoek', *De Proostkoerier*, nr. 4, 1996.
- *Het Utrechts Archief*, archief van de Nederlands Israëlitische gemeente Maarssen 1750 – 1923.
- *Het Utrechts Archief*, archief van de Nederlands Israëlitische gemeente Utrecht.
- *Het Utrechts Archief*, notarissen tot 1896.
- Gemeente Archief De Ronde Venen, bevolkingsregister en adresboek Mijdrecht.
- Gemeente Archief De Ronde Venen, jaarverslagen Mijdrecht.
- Gemeente Archief De Ronde Venen, kadastrale legger Mijdrecht.

Naast deze bronnen is voor dit artikel gebruik gemaakt van informatie verkregen van het Joods Historisch Museum te Amsterdam en Jan Rouwenhorst. Speciale dank is verschuldigd aan Ton Hagen, met name voor zijn enthousiaste en deskundige assistentie bij het achterhalen van de gegevens over ligging en eigendom van de synagoge in de Kerkstraat.

Noten:

¹ <i>Proostkoerier</i> nr. 4, 1996. ² <i>Mijdrecht, meer dan veen alleen</i>, pg. 77 – 80. ³ <i>jaarverslag gem. Mijdrecht 1863 en volgende jaren</i>. ⁴ <i>Pinkas</i>, p. 254. ⁵ <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv.nr. 8 ⁶ <i>Pinkas</i>, p. 482. ⁷ <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv.nr. 6, d.d. 1 feb. 1833. ⁸ <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv.nr. 6, d.d. 22 apr. 1835. ⁹ <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv.nr. 7, d.d. 28 jan. 1850. ¹⁰ <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv.nr. 129. ¹¹ <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv. nr. 130 ¹² <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv.nr. 130. ¹³ <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv.nr. 130. ¹⁴ <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv.nr. 130, 7 dec. 1848. ¹⁵ <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv.nr. 7. ¹⁶ <i>Ned. Isr. gem. Utrecht</i>, inv. nr. 793, brief d.d. 3 nov. 1841 van Joseph Elias Heijmans aan de manhigim der Ned. Isr. ringsynagoge Maarssen.	¹⁷ <i>Notarissen</i>, inv.nr. 1731, akten nr. 95 en 96. ¹⁸ <i>Bevolkingsregister Mijdrecht</i>. ¹⁹ <i>Notarissen</i>, inv.nr. 1731, akte nr. 96. ²⁰ <i>Ned. Isr. gem. Utrecht</i>, inv. nr. 793, brief d.d. 8 sept. 1838 aan de manhigim der Ned. Isr. hoofd synagoge te Amersfoort. ²¹ <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv.nr. 7, d.d. 20 nov. 1845. ²² <i>Kadastrale legger Mijdrecht</i>, art. 699. ²³ <i>Kadastrale legger Mijdrecht</i>, art. 2329. ²⁴ <i>Kadastrale legger Mijdrecht</i>, art. 2340. ²⁵ <i>De Proostkoerier</i>, nr. 4, 1996, p. 21. ²⁶ <i>Pinkas</i>, p. 466 ²⁷ <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv.nr. 7, d.d. 18 apr. 1838. ²⁸ <i>Ned. Isr. gem. Maarssen</i>, inv.nr. 7, d.d. 23 jul 1838. ²⁹ <i>Pinkas</i>, p. 125. ³⁰ <i>Proostkoerier</i>, nr. 4, 1996. ³¹ <i>Pinkas</i>, p. 482. ³² <i>Bevolkingsregister en adresboek Mijdrecht</i>. ³³ <i>Sterenborg</i>.

Van de consulent regionale geschiedenis Fred Vogelzang ontving het bestuur een brief betreffende een onderzoekgids verkeer en vervoer, met de volgende inhoud:

Geacht bestuur,

Stichting Stichtse Geschiedenis

Samen met Het Utrechts Archief werkt de Stichting Stichtse Geschiedenis al enige tijd aan een reeks onderzoeksgidsen voor vrijetijdshistorici en andere geïnteresseerden. Per gids wordt een bepaald soort onderzoeksthema toegelicht, worden de bronnen en literatuur behandeld en is bij wijze van voorbeeld een bepaald onderzoek uitgewerkt. Totnogtoe zijn gidsen verschenen over genealogisch onderzoek, huizenonderzoek, biografisch onderzoek en kerkhistorisch onderzoek. Momenteel werken we aan migratie-onderzoek.

Voor volgend jaar hebben we het plan opgevat om een gidsje te maken over onderzoek naar verkeer en vervoer. Daarbij moet u zich onderwerpen voorstellen als wegen, waterwegen en spoorwegen, verkeersmiddelen, verkeersbeleid en de landschappelijke gevolgen.

Wij willen graag uw hulp in roepen bij dit gidsje. Er is nog weinig onderzoek gedaan naar wat nu genoemd wordt historische infrastructuur. Waar liepen de oude zandwegen, kerkenpaden, kanaaltjes, lokaalspoorwegen etc? Soms zijn er lokaal mensen die daarover grote kennis hebben verzameld, zonder dat die kennis tot een publicatie heeft geleid. Wij zijn op zoek naar deze mensen. Is er binnen uw vereniging of in uw gemeente zo'n lokale specialist, die 'alles' weet over de oude paden en wegen? En als ze niet bij u als bestuur bekend zijn, is het mogelijk een oproep in uw tijdschrift te doen met deze strekking?

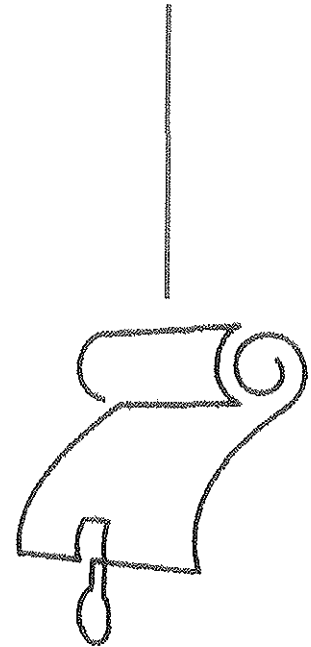
We willen de lokale kennis graag gebruiken om te bezien, of het mogelijk is een aantal kaarten te vervaardigen, waar dit soort wegen en paden op is ingetekend.

Ik hoop op uw medewerking. Kennis van deze oude paden kan leiden tot eerherstel en hergebruik. Zo kan een stuk geschiedenis letterlijk weer tot leven komen.

Met vriendelijke groet,

Fred Vogelzang
Consulent regionale geschiedenis

Reacties kunt u zenden aan:
Stichting Stichtse Geschiedenis
t.a.v. de heer F. Vogelzang,
Mariaplaats 23
3511 LK Utrecht
telefoon 030 2343880

De Stichting Stichtse Geschiedenis (SSG) is het provinciale steunpunt voor beroeps- en vrijetijdshistorici die zich bezighouden met de lokale en regionale geschiedenis in Utrecht. De SSG stimuleert samenwerking tussen historische verenigingen en archiefinstellingen door projecten als de reeks Utrechtse biografieën. Zij neemt deel in de lopende bibliografie voor de provincie Utrecht SABINE en organiseert studiedagen en cursussen op het gebied van de lokale geschiedenis. Regelmatig verschijnen er onderzoekshandleidingen die historici in staat stellen zelfstandig onderzoek naar een bepaald onderwerp te verrichten. Via de nieuwsbrief, het Stichtse Historisch Contact houdt de SSG geïnteresseerden op de hoogte van de nieuwste ontwikkelingen binnen de lokale geschiedbeoefening

De Vinkeveense plassen als politiek thema: drooglegging of watersport?

door Jan Rouwenhorst

Eind jaren '40 van de 20e eeuw ontstaat in toenemende mate discussie over de toekomst van de Vinkeveense plassen. Want de verwachting is dat binnen afzienbare tijd 'van hogerhand' de verveening zal worden beëindigd. Moeten de plassen droog gemaakt worden of moet het verveende gebied in verband met de watersport plas blijven? In dit nummer van 'De Proosdijkoerier' een terugblik op de naoorlogse periode tot halverwege de jaren '50.

Uitbreidingsmogelijkheden

In mei 1946 wordt de heer A.C. Blom benoemd tot burgemeester van Vinkeveen en Waverveen. In zijn installatietoespraak zegt hij: *"(Altijd) zal ik op de bres staan om de bestaansbronnen in deze gemeente tot groteren bloei te brengen. Verbetering van de economische en sociale toestanden zal ik steeds beoogen, niet uitsluitend van materiële zijde uit bezien, doch omdat een zoodanige verbetering de bezinning op de geestelijke waarden in het leven zal vergemakkelijken."* Medio 1949 vraagt hij aan de gemeenteraad van Vinkeveen en Waverveen wat er op termijn met de plassen moet gebeuren.

Die vraag doet zich voor als de lokale politiek zich in de zomer van dat jaar buigt over mogelijke uitbreidingsmogelijkheden van Vinkeveen, dat dan ruim 5.100 inwoners telt. Het college van b en w geeft aan tegen uitbreiding van de lintbebouwing te zijn. Men wil juist kernvorming in de nabijheid van scholen, kerken en winkels. In de raadsvergadering van juni komt een plan ter sprake om ten oosten van de Herenweg een gedeelte van de plassen droog te leggen. Het gaat om een gebied van zo'n 24 hectare, gelegen tussen de Provinciale Weg en de Geuzensloot. Het merendeel daarvan is voorbestemd voor woningbouw, maar ongeveer vijf hectare zou ontwikkeld moeten worden tot in-

dustrierterrein. Een enkeling dagdroomt zelfs even van steun in het kader van de Marshall-hulp. Dat hulp- of sponsorprogramma, opgezet door de Verenigde Staten, heeft als doel het economisch herstel na de oorlog te bespoedigen en de destijds reëel geachte communistische dreiging ongedaan te maken. Het uitbreidingsplan krijgt later de naam 'Zandrik' en voorziet in de bouw van circa 440 woningen. Hoewel 'Zandrik' uiteindelijk geen doorgang vindt, wordt de toekomstige bestemming van de Vinkeveense Plassen in de jaren '50 vooral binnenskamers onderwerp van bestuurlijke besprekingen.

Vreemdelingenverkeer

Burgemeester Blom vertelt de raad dat bij bodemonderzoek is komen vast te staan dat de verveende grond zeer geschikt is voor tuinbouw en dat het verloren gaan hiervan algemeen betreurd zou worden. Maar hij belicht ook de keerzijde. Vast staat dat de watersportondernemers weinig voor kapitaalinvestering zullen voelen, indien straks wellicht de plassen droog komen. Blom houdt de raadsleden voor dat vooral voorkomen dient te worden dat er een grote en zeer diepe plas ontstaat, zonder eilandjes. Want dan zal het vreemdelingenverkeer ernstig getroffen worden. Overigens wordt op dat moment zand gezoegen voor de aanleg van de rijksweg Amsterdam-

'De Vinkeveenscheplassen' anno 1926

Utrecht. Zo schrijft burgemeester Blom in juli 1949 aan zijn collega in Aalsmeer dat er in de noordelijke plas een gat van 20 hectare ten behoeve van de zandwinning is en in de zuidelijke plas is een put van 30 hectare. Er wordt gezogen tot een diepte van circa 20 meter-NAP. Het zand is bedoeld voor de A-2.

De gevolgen van die activiteiten zijn dat legakkers in de nabijheid van de zandpunt onder water verdwijnen en verondersteld wordt dat de grotere diepte van de plassen een grotere golfslag tot gevolg heeft, met als gevolg een toenemend risico van oeveraantasting. Bovendien zou de zandafgraving leiden tot grotere kwel in de polder Groot-Mijdrecht. Blom memoreert nog een ander ongunstig effect: de ontzande gedeelten zijn ten gevolge van de grote diepte niet meer geschikt voor de hengelvissers. *"Welke invloed deze diepten overigens op de visstand hebben, is mij niet bekend. Indien de vissen tegen die diepten bestand zullen zijn, zullen zij zich daarin gaan ophouden en zich daar tot kapitale vissen kunnen ontwikkelen. De grote roofvis is dan echter schadelijk voor de visstand,"* aldus Blom.

Bescherming

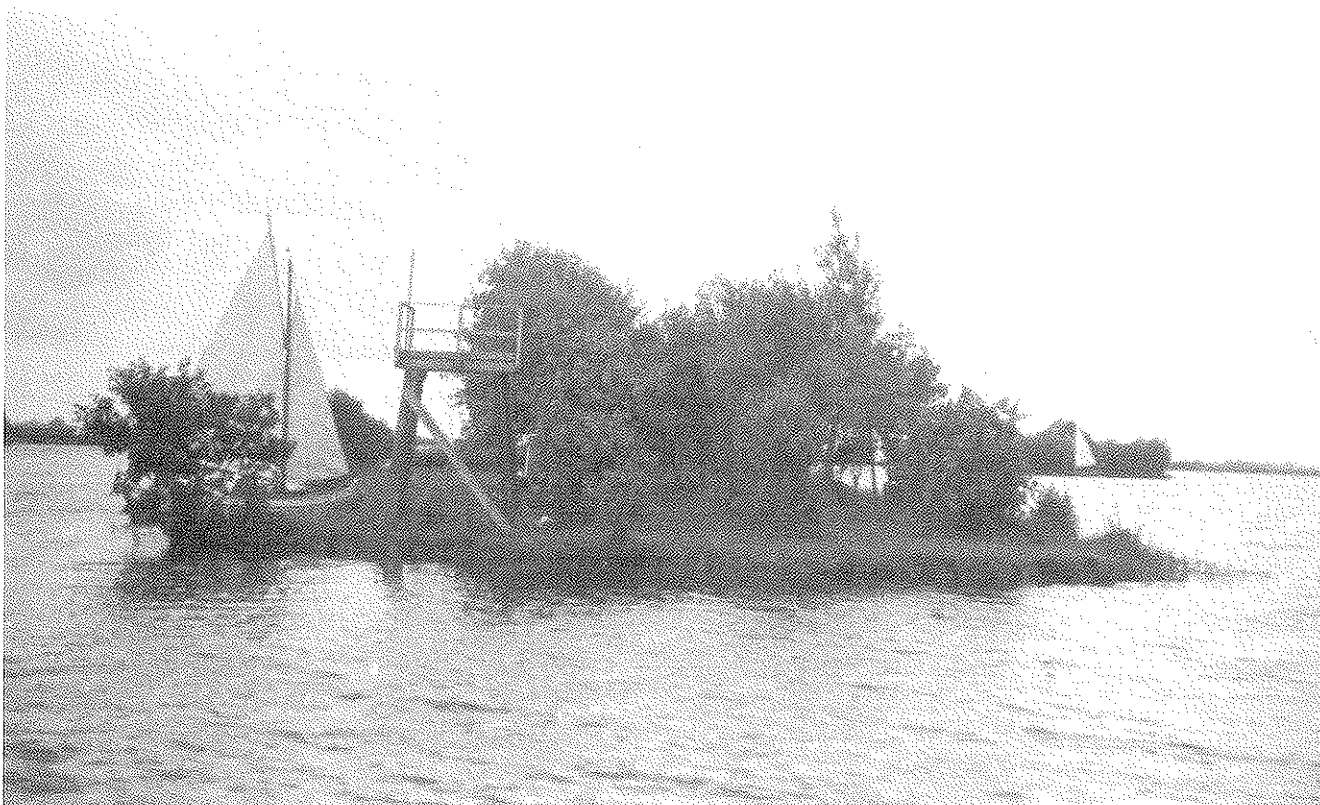
In 1949 verschijnt ook een publicatie met de titel *'Rapport betreffende de bescherming van plassen in verband met het winnen van zand in het Westen des lands'* van de Contact Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming. De onderzoekers - de ingenieurs W.G. v.d. Kloot en J. Loeff en de heer J. Trouw - typeren de Vinkeveense plassen als een gebied dat nog in vervening is. Ze constateren dat *"de plassen reeds een zeer grote betekenis voor de watersport verkregen."* In het rapport staat verder: *"De talrijke eilandjes maken het bevaren aantrekkelijk. Het landschapsschoon is (nog) in gunstige ontwikkeling. Omtrent de natuurwetenschappelijke waarde zijn nog weinig gegevens bekend. Wel is bekend, dat het moerasgebied aan de Noordzijde der plassen gekenmerkt wordt door het voorkomen van een fraaie vegetatie. Zandwinning voor een speciaal werk vindt reeds plaats, doch op een zeer afkeuringswaardige wijze."* Desondanks worden de Vinkeveense plassen ingedeeld in de categorie waarin zandwinning toegelaten kan worden, op voor-

waarde dat in bevredigende mate rekening wordt gehouden met de ontwikkeling van het natuurschoon en de ontspanningsgelegenheid.

Commissie

Medio 1950 stelt de 55-jarige tuinder J.C. de Wit (Katholieke Volks Partij) in de raad vra-

sluit. Blom is dan al bijna een jaar lang lid van die in 1949 ingestelde provinciale commissie van onderzoek, die aan GS advies moet uitbrengen over de vervening en de drooglegging van de Vinkeveense plassen. Het provinciebestuur wil zich namelijk laten informeren over de wenselijkheid om de vervening stop te zetten, ter wille van het behoud van cultuurgrond voor de tuin-

Starteiland, met oude starttoren, augustus 1943

gen over de Vinkeveense plassen. Er gaan namelijk geruchten over grootschalige zandwinningen. Mede naar aanleiding daarvan oppert de 58-jarige KVP-wethouder J.Th. van Wijk, van beroep veehouder, of de raad zich niet moet uitspreken tegen ontzanding van de plassen. Naar aanleiding van die opmerkingen deelt burgemeester Blom mee dat het wegzuigen van zand in de plassen onderworpen is aan goedkeuring van het college van Gedeputeerde Staten van Utrecht, het dagelijks bestuur van de provincie. Eerlijkheidshalve voegt Blom daaraan toe dat er al een commissie is ingesteld die daarover een beslissing zal moeten nemen. Maar dat kan *"nog wel geruime tijd duren."* Hij zegt toe zich samen met de twee wethouders te zullen beraden over het uitlokken van een raadsbe-

bouw. En GS wil ook weten of drooglegging van de plassen al of niet moet worden bevorderd.

Woningbouw

Maar niet alleen in het Utrechtse houdt men zich met de Vinkeveense plassen bezig. Ook de burgemeester van Amsterdam heeft hiervoor grote belangstelling. Mogelijk is zijn interesse versterkt door de conclusie in het eerder genoemde rapport van de Contact Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming. In juli 1950 schrijft de Amsterdamse burgemeester aan de minister van Wederopbouw en Volkshuisvesting een brief, waarin hij vraagt een commissie in te stellen *"om het zandwinnings-*

Borden, geplaatst door visvereniging 'De Goede Vangst', foto van augustus 1943.

vraagstuk van alle zijden te bezien, opdat enerzijds grotere coördinatie tussen de behoeften van verschillende overheidslichamen zou worden bereikt, anderzijds worde voorkomen dat de landelijke belangen geschaad worden doordat iedereen waar hij kan zijn behoefte aan zand probeert te dekken. "Want, zo vindt burgmeester D'Ailly, "de koortsachtige haast, waarmede na de oorlog de achterstand wordt ingehaald op het gebied van huizenbouw, industrieterreinen, spoorwegen en wegeaanleg, in het bijzonder in het Westen des lands, brengt meer dan ooit en in scherper vorm dan tevoren het vraagstuk van de zandwinning ten behoeve dier werken op de voorgrond."

Amsterdam heeft namelijk grote hoeveelheden zand nodig voor een ongestoorde bouw van 50.000 dringend noodzakelijk geachte woningen en onderzoek heeft uitgewezen "dat ernstig rekening zal moeten worden gehouden met de noodzaak uit de Vinkeveense plassen zand te winnen." De Amsterdamse bestuurders hebben haast. Want in al in november laat D'Ailly weten dat er onverwijld voorzieningen getroffen

moeten worden om de heersende woningnood in Amsterdam te lenigen. En daarom kan ter zake van de zandbehoeften niet gewacht worden totdat het zandwinningsprobleem op nationaal niveau is onderzocht. Aan de gemeente Amsterdam zou vergunning tot ontzanding moeten worden verleend, omdat de gemeente beter dan particuliere ondernemingen in staat is rekening te houden met de toekomstige belangen van het gebied waaraan het zand wordt onttrokken.

Profiteren

Enkele maanden daarvoor, in september 1950, heeft het VVD-partijblad 'De Vrije Amsterdammer' al een artikel gepubliceerd over Vinkeveen en het zand. Daarin staat dat de plassen volgens wettelijk voorschrift in 1964 droog moeten zijn. "Maar er is geen geld voor drooglegging, waarvan men bovendien niet weet of ze rendabel is. Door de verminderde koopkracht zijn de gereserveerde fondsen lang niet toereikend." De voor de hand liggende conclusie is duidelijk: er blijft maar één optie open. En in de

prijs van het zand kunnen de kosten voor de oeververdediging van de plas worden doorberekend.

Er zou behoefte zijn aan 30 miljoen kubieke meter zand, "wat door de ligging en de kwaliteit van het zand 15 miljoen gulden goedkoper zou komen dan tot nu toe berekende mogelijkheden. Goedkoop zand betekent goedkoper huren. Dit zand zuigt lekker." De schrijfster geeft aan dat men in één moeite de aanleg van

een kunstmatig strand kan meenemen, waardoor de (hoofd)stad een modern en mondain recreatieoord rijker wordt. Bovendien kan ook Vinkeveen van de transactie profiteren. Het dorp wil immers industrialiseren? Nou, door de aanleg van verbindingskanaal - ge-

projecteerd door het riviertje De Waver - dat nodig is voor het transport van het zand, komt Vinkeveen in directe verbinding met de grote waterwegen.

'Behoeftenbevrediging'

In oktober 1950 biedt het Vinkeveense college de gemeenteraad een voorstel aan over de toekomstige status van de Vinkeveense plassen, "een vraagstuk dat vele pennen in beweging heeft gebracht (waarbij) diverse anderen, hetzij uit economische, hetzij uit ideële (of) toeristische motieven gedreven, getracht hebben hun visie als de juiste ingang te doen vinden. Het komt ons voor dat bij sommiger standpunt de kleur van het probleem afhankelijk is van de bril, waarmede men het beziet." Het is volgens

het college van belang om als raad een gemotiveerd standpunt in te nemen, opdat niet "over ons, doch zonder ons worde beslist." Het college zet in op het economisch belang van "de behoeftenbevrediging van de vreemdeling-watertoerist". En dat is niet vreemd, want die geeft geld uit in Vinkeveen. "Na gehouden enquête en bij een voorzichtige berekening komen wij aan een bruto-opbrengst van f 250.000,- "Dit bedrag zal telken jare stijgen, naarmate het toe-

De Vinkeveense plassen omstreeks 1955

risme toeneemt en de bevolking zich steeds beter op de outillage en de verzorging van de vreemdeling instelt." De conclusie is helder. "Het staat vast dat deze thans steeds toenemende welvaartsbron ophoudt te vloeien, indien door droogmaking of zandwinning op grote schaal het plassengebied zijn functie voor watersport zal hebben verloren."

In een notitie wijst Blom de voorzitter van de Utrechtse commissie van onderzoek er op dat hij zich tot 84 personen heeft gewend "van wie ik meen te weten dat zij financiële inkomsten uit het vreemdelingenverkeer genieten" en "ik verzocht daarbij mij vooral betrouwbaar cijfermateriaal te verstrekken" over de hoogte van hun inkomsten. Het gaat o.a. om café- en hotelhouders, de visserijvereniging en watersportondernemingen, al dan niet in combinatie met

andere bedrijven. Blom krijgt van 44 personen respons en heeft daarna *“de stellige overtuiging dat verschillende der 44 personen mij wellicht uit fiscale angst te lage cijfers hebben gegeven.”*

Simplistisch

Het college deelt de raad mee dat het kleinschalige zandwinning alleen kan billijken als het beperkt blijft tot enkele tientallen hectaren en plaatsvindt over een verspreid gebied. Op dat moment is in ieder geval Blom al lang op de hoogte van de grootschalige plannen van Amsterdam. De auteur van het artikel uit het VVD-blad heeft het hem persoonlijk toegestuurd. Het collegevoorstel luidt verder: *“(Ieder) die geen leek is op watersportgebied zal toegeven dat door ontgronding (...) het diepe en woelige water de zeilsport grotendeels onmogelijk maakt.”* Dat de legakkers in stand zullen blijven als in de nabijheid het zand tot 25 meter diepte wordt weggezogen *“lijkt ons simplistisch”*. En dat terwijl die eilanden voor de watersport *“van grote betekenis zijn als ligplaats en als golfbrekers”*. Tegenover het tot de verbeelding sprekende *“levensbelang om goedkoop zand te verkrijgen voor de woningbouw”* schetst het college het gevaar dat andere economische, culturele, sociale en landschappelijke belangen te weinig voor het voetlicht komen. En daarom benadrukt men het belang van een zorgvuldige bewaking en conservering van het plassen-gebied. Het college stelt de gemeenteraad voor om aan GS van Utrecht met de meeste aandrang te verzoeken *“geen beslissingen te nemen die aantasting van het huidige karakter als watersportcentrum tot gevolg hebben”*. De gemeenteraad van Vinkeveen en Waverveen

gaat geheel akkoord met het voorstel tijdens de raadsvergadering van 26 oktober 1950. Ook de gemeenteraad van Amsterdam wordt van deze visie op de hoogte gebracht. Een maand later neemt de provinciale commissie, waarin ook burgemeester Blom zitting heeft, de motie van de gemeenteraad van Vinkeveen en Waverveen voor kennisgeving aan.

Geen inzage

De vervener H.M. van Vliet (KVP) vraagt in de raadsvergadering van 11 mei 1953 of het mogelijk is de notulen van de commissie die adviseert over de droogmaking van de Vinkeveense plassen ter inzage te zenden aan de raadsleden. Burgemeester Blom antwoordt dat de commissie adviseert aan GS en dat de vergaderingen niet openbaar zijn. Maar hij belooft zich daarover in verbinding te stellen met het provinciebestuur. Drie maanden later, medio augustus, komt er bericht uit Utrecht. Het is een korte, formele reactie, waarin staat dat *“uiteraard gedurende de werkingsduur der Commissie Vinkeveense Plassen geen inzage van de notulen aan buitenstaanders kan worden gegeven.”* Naar goed gebruik van die tijd betracht de toenmalige bestuurlijke elite naar buiten toe de grootst mogelijke stilte.

En in een schijnbaar nederige onderworpenheid leggen zowel het college als de gemeenteraad van Vinkeveen en Waverveen zich neer bij het antwoord uit de provinciale hoofdstad. Wie had in die tijd anders verwacht van één dorpsburgemeester en elf bestuurders in deeltijd, die in het dagelijks leven druk zijn als betonarbeider, timmerman, tuinder, veehouder of vervener.

Met dank aan J. Roseboom.

Alle foto's uit dit artikel zijn beschikbaar gesteld door J.A.C. Pothuizen.

Bronnen:

- *Archief Gemeente Vinkeveen en Waverveen 1936-1970:*
- *inv. nr. 309. Notulen van de vergaderingen van de gemeenteraad, 1937-1946.*
- *inv. nr. 321. Agenda's en notulen van de vergaderingen van de gemeenteraad, 1947-1949.*
- *inv. nr. 322. Idem, 1950-1951.*
- *inv. nr. 323. Idem, 1952-1953.*
- *Oud Archief Gemeente Vinkeveen en Waverveen, inv. nrs. 758, 1276.*
- *Vinkeveense Plassen: van vervening of drooglegging tot ontzanding naar recreatieoord en Recreatieschap. Publicatie van de Stafeenheid Projecten van de gemeente De Ronde Venen, juni 2000.*

Het verdwenen Wilnise zwembad

door Joop Frankenhuizen

In 1933 stellen zeven Wilnissers en twee Vinkeveners zich persoonlijk financieel garant voor de oprichting van een zwembad in Wilnis en kort daarop is de zwem- en badinrichting 'De Duiker' aan de Herenweg een feit. Het bad zal echter geen lang leven beschoren zijn. In 1945 komt de hongerwinter en is er gebrek aan alles. Het duurt dan ook niet lang of het hout van de eerste badhokjes verdwijnt in Wilnise kachels. Wilnis heeft nadien nooit meer een zwembad van die allure gekend.

Particulier initiatief

Het is 14 juni 1933. De heren G. Brunt, J. Elenbaas, M. Vulperhorst, J.H. Beijer, G. van Heeringen, G. Hogerwerf, C. Knigge uit Wilnis en C. van Ekris, L. Rijdes uit Vinkeveen, oprichters van de bad- en zweminrichting "De Duiker", verklaren zich in een onderhandse akte "so-

lidair voor alle baten en schade welke uit de stichting en exploitatie mochten voortvloeien, zoo ook voor het te lenen kapitaal van ten hoogste 2000 gulden met verschuldigde rente. De baten komen pas aan de oprichters ten goede wanneer alle schulden der inrichting zijn gedelgd. De eventuele winst wordt gelijkelijk verdeeld. Ondergetekenden mogen hun aandeel in deze nimmer

Op de achtergrond links badmeester Piet van der Vaart met zijn dochter Sien. Op de voorgrond van links naar rechts, Jannie van der vaart, Truus van Beek, Tinie van Haberden en Gerie van Haberden.

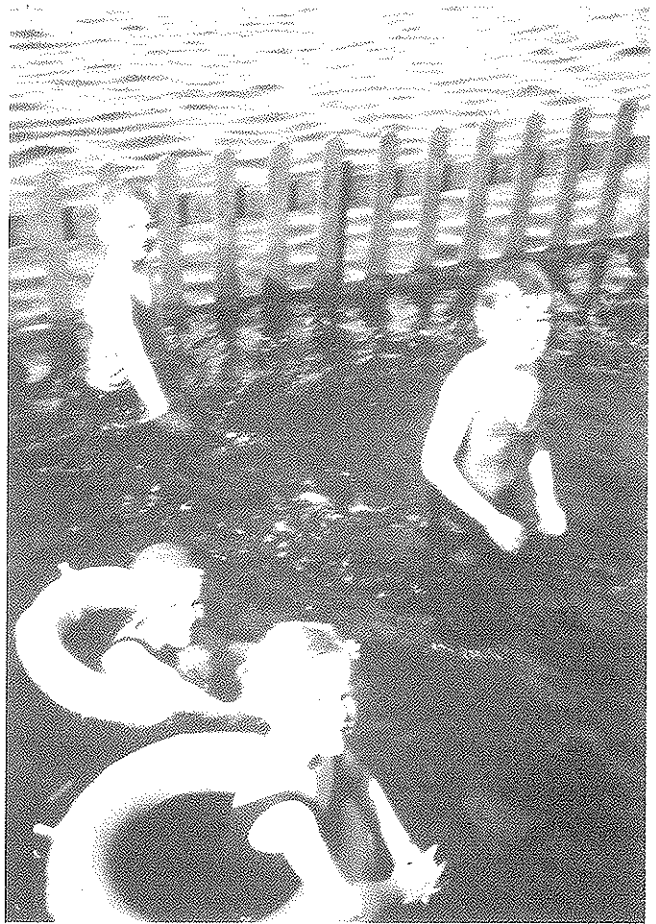
vervreemden, verkopen of aan derden overdragen zonder toestemming van de overige aandeelhouders. Aan de oprichters zal een behoorlijk bewijs van aandeel worden uitgegeven." De akte wordt geregistreerd bij het belastingkantoor te Utrecht. Daarmee is de oprichting van de zweminrichting een feit.

Het zwembad

Het 145 meter lange en 50 meter brede zwembad, gelegen aan de Herenweg achter waar nu de betonindustrie van de firma Voorbij zit, voorziet in een behoefte. Per jaar worden gemiddeld 60 gezinsabonnementen en 80 persoonlijke abonnementen verkocht en daarbij komen ieder seizoen nog zo'n 250 individuele dagkaartjes. De zwemgelegenheid ligt tussen twee legakkers en grenst aan de ringvaart. Gezien vanaf de ingang ligt rechts een 110 cm diep leerlingenbad en links een 60 cm diep pierenbadje. Beide bassins zijn onderheid, hebben een houten bodem en zijn afgerasterd door een keten van houten paaltjes. Iets verder, waar het bad het diepst is, staat aan de rechterkant een vier meter hoge duiktoren. Op de grens met de ringvaart ligt een 50 meter lange verplaatsbare kroos- en vuilwering. Het gehele bad heeft 50 meter steiger en is omgeven door een hoge schutting. Verder is er een urinoir en een WC. Een aansluiting op het drinkwaternet is er niet.

De oorlog komt

Negen jaar lang kent Wilnis zwemplezier in een eigen zwembad. Dan, in 1940, vallen de Duitsers ons land binnen en begint de Tweede Wereldoorlog. Het effect ervan wordt merkbaar in maart 1941. Voorzitter Brunt laat de gemeente Wilnis weten dat de oprichters, die elk jaar 25 gulden bijdragen aan de instandhouding van het zwembad, dit niet langer meer kunnen doen. Drie hebben inmiddels afgehaakt waardoor de anderen nu meer moeten betalen. Hij verzoekt de gemeente 'De Duiker' over te nemen. Er is f 1.050,- schuld bij de Boazbank, de grond- en waterhuur bedraagt 25 gulden per jaar en de kosten voor de bewaker annex badmeester Piet van der Vaart belopen in het sei-

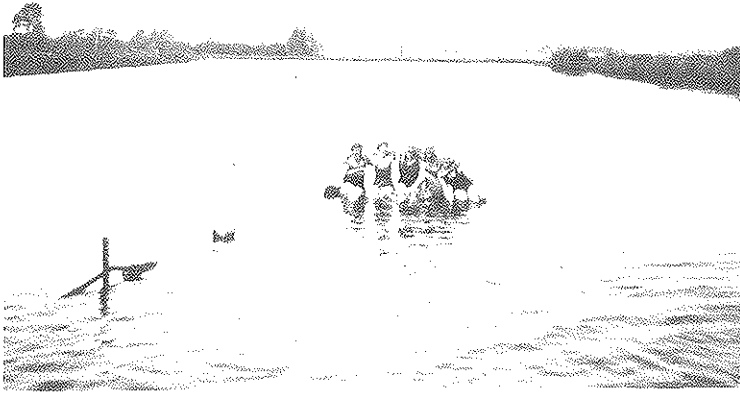
Ook veel plezier in het Pierenbad. Bij het hek staat Jaap Brunt, de twee meisjes met zwemband zijn Nel Minie de Greef, het jongetje rechts op de foto is Jan van Vliet.

zoen vijf gulden per week. De overwegend Katholieke gemeenteraad weigert. Wel willen zij de particuliere inrichting met 75 gulden per jaar subsidiëren, maar dan moet het bestuur wel de door hen vastgestelde openstelling in acht nemen.

Hulp van de gemeente is noodzaak

Het is april 1942. De gemeenteraad is door de Duitsers buiten werking gesteld en de taken van de raad worden waargenomen door de burgemeester. Hetzelfde geldt voor de provincie Utrecht. Het college van Gedeputeerde Staten is vervangen door een commissaris. Burgemeester Padmos laat de commissaris van de provincie weten dat de exploitatie van het zwembad op moeilijkheden stuit. De eigenaren overwegen de opstallen onderhands voor afbraak te verkopen. Echter, omdat de aanwezigheid van een behoorlijk geëxploiteerd zwembad uit oog-

Begroting aanpassen

Groot hè ! Een weidse blik over het zwembad te Wilnis.

punt van volksgezondheid wenselijk wordt geacht, wil hij, namens de raad, het zwembad voor 1000 gulden kopen. Of de commissaris daaraan zijn goedkeuring wil verlenen. Dat lukt. De Amstelvener Piet Mulder laat Padmos dan weten het perceeltje grond aan de Herenweg onder dezelfde voorwaarden als voor 'De Duiker' te willen verhuren. Dat kost de gemeente 15 gulden per jaar.

In maart 1943 komt het besluit van de commissaris binnen. Het staat bol van de voorwaarden en Padmos krijgt het er moeilijk mee. De commissaris eist dat er iemand aanwezig moet zijn tot het verlenen van eerste hulp bij ongelukken en maatregelen moet toepassen tot redding van drenkelingen. Dit houdt in voldoende reddingmateriaal en aanschaf van een verbandtrommel. Een probleem voor Padmos is dat de bewaker annex badmeester zelf niet kan zwemmen, maar of dat bij het opstellen van de voorwaarden heeft meegespeeld is niet duidelijk. Wel dat het toilet zuiver gehouden moet worden, dat er geen mensen met zweren of huiduitslag toegang krijgen, dat er afsluitbare afvalbakken komen en er geen meegebracht voedsel mag worden genuttigd. Bovendien moet het terrein elke avond binnen een half uur na sluiting worden schoongemaakt. Honden moeten worden geweerd en er mogen geen uitstekende spijkers en splinters in de steigers voorkomen. De commissaris vraagt om een reactie en houdt zich het recht voor te laten inspecteren.

Een maand later weer een brief van de commissaris. Of de burgemeester de post personeel op de vierde wijziging van de begroting van 1942 aan wil passen. Het gaat om de kosten van de persoon belast met toezicht en het extra materiaal. Deze zijn te laag begroot, zeker nu de gemeente voor 1943 een begroting heeft ingediend waarop een tekort van 13 duizend gulden prijkt. Een maand later komt Padmos met het antwoord. Er is een reddingsboei met 20 meter lijn en een vijf meter lange stok met haak. Er komt een verbandtrommel en een afval-

bak, maar een drinkwateraansluiting acht de burgemeester niet nodig. Immers de bezoekers blijven meestal maar kort. Vanwege de schaarste aan materiaal zullen de meest dringende voorzieningen in 1943 niet worden uitgevoerd. De door Padmos meegestuurde begroting is met f1.175,- gulden sluitend. Zij is gebaseerd op 1942. Toen werden verkocht 70 gezinsabonnementen, 119 dagkaarten à 20 cent en 311 dagkaarten à 10 cent. De gemeente Mijdrecht heeft wederom 50 gulden subsidie toegezegd en het water, dat gehuurd wordt van de ijsclub "Nooitgedacht", kost jaarlijks maar 10 gulden. Voor badmeester Piet van der Vaart worden keurig alle sociale premies genoemd. Het gaat daarbij om 1,7% premie ziekwet, 4% premie ziekenfondswet, 15 rentezegels à 60 cent (mocht Van der Vaart ooit met pensioen gaan), 1% premie ongevallenwet, (de voorloper van de huidige WAO) en 1% premie kinderbijslagwet.

Houtdiefstal

Einde 1943 wordt burgemeester Padmos afgezet en vervangen door de NSB burgemeester H.J. Doude van Troostwijk. Op 15 maart 1945, krap twee maanden voor de bevrijding van Nederland, schrijft hij de commissaris in Utrecht het zwembad te willen verkopen. Het materieel heeft in de loop der jaren veel geleden. Vernieuwing is noodzakelijk, maar onder de huidige omstandigheden niet haalbaar. De

exploitatie levert grote moeilijkheden op vooral het verkrijgen van een geschikte badmeester. De zweminrichting was in 1943 en 1944 niet geopend en zal waarschijnlijk ook dit jaar gesloten blijven. *“Alvorens de houtdiefstallen groote vormen aannemen werd de bovenbouw van de badinrichting afgebroken en opgeborgen. Thans blijken ook de onderdelen in de aarde en onder water niet meer veilig. Het vakkundig trekken van alle steigerpalen en opruimen van de pierenbakken zou momenteel zeer duur worden. Het is dan ook m.i. beter dat het restant houtwerk bij openbare inschrijving wordt verkocht en wanneer de tijdsomstandigheden dit toelaten wordt overgegaan tot den bouw van een geheel nieuwe inrichting waarvoor de gelden uit de verkoop zouden moeten worden gereserveerd”*, aldus de burgemeester.

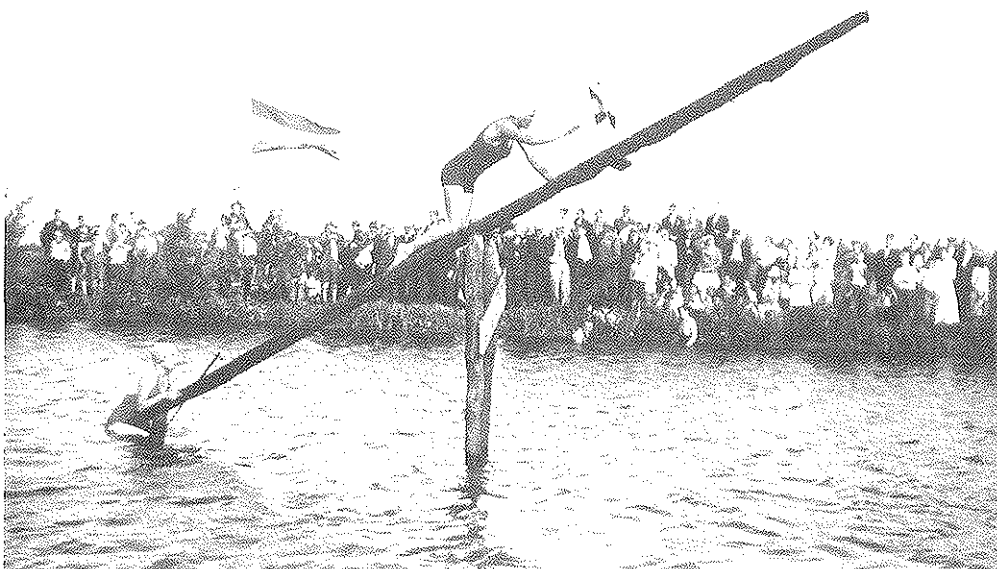
Toch afbreken

Na de bevrijding komt burgemeester Padmos weer terug. In augustus pakt hij de zaak rond het zwembad weer op en vraagt GS toe-

ten. Nu gaat de jeugd in open water zwemmen waar geen toezicht is. Padmos laat de inspecteur dan nogmaals de argumenten van de gemeente weten. *“In de winter van 1944/1945 is een deel van het houtwerk gestolen en waarschijnlijk als brandstof gebruikt en de inspecteur hoeft zich geen zorgen te maken over waterkwaliteit want men kan nog steeds gebruik maken van het water waarin het zwembad gelegen was.”*

Reactie ijsclub

Naar aanleiding van het bovenstaande vroegen wij een reactie aan de nu 60-jarige Theo Majenburg uit Vinkeveen. Eenenvetig jaar was hij bestuurslid van de ijsclub “Nooitgedacht”, zijn vader was dat 23 jaar. Zelfs zijn grootvader had bemoeienis met de in 1917 opgerichte ijsclub. Hij herinnert zich nog de noodzaak van de oprichting. Dat was het droogmaken van de Wilnise plas. *“Vroeger hadden we in Wilnis wel vier ijsclubs, want schaatsen zit de Wilnisser in het bloed. We tellen nu 1100 leden en vier dagen per week gaan we nog steeds naar het Amsterdamse bos voor droogtraining.”* Van ‘De Duiker’ herinnert hij zich weinig. Wel was hem in de strenge winters van 1963 en 1979 opgevallen dat het ijs aan de noordkant steeds omhoog kwam. Men kwam er toen achter dat daar de duiktoren had gestaan en de vier palen maar net onder de waterspiegel waren afgezaagd. De oplossing kwam door de palen tot op de grond af te zagen.

Niet loslaten!

stemming het houtwerk te verkopen. Dat wordt toegestaan mits de gemeente de vergunning van 1943 laat intrekken. Dit gebeurt. In november 1945 reageert de inspecteur Volksgezondheid. Hij vindt het jammer dat de zweminrichting, ook al was ze primitief, wordt geslo-

Dat was zes jaar geleden. De laatste houten erfenis van ‘De Duiker’ had het tot de jaren negentig van de 20^e eeuw uitgehouden.

Bron: Gemeentearchief Wilnis.

Unieke manuscriptkaart van de Ronde Venen ontdekt

door Marian Sterenberg

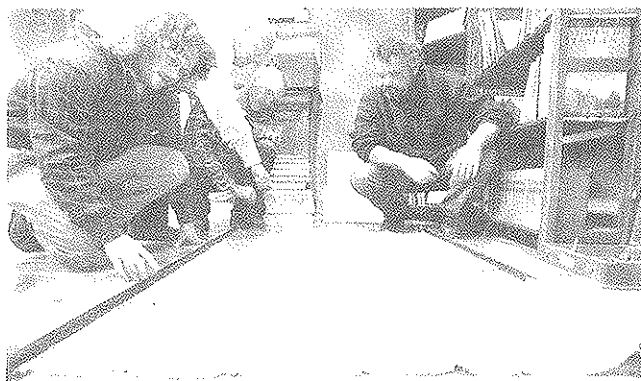
Een unieke manuscriptkaart, waarvan niemand in De Ronde Venen het bestaan wist, is onlangs opgedoken. De 'Nieuwe Caart van de groote Rondeveense Polders' is gedateerd 1782. In Vinkeveen rolde de nieuwe eigenaar Klaas Pater de kaart nog eenmaal uit voordat deze naar Zeeland werd gebracht voor een kostbare restauratie.

Gedetailleerd

"Er staan dingen op die ik nog nooit gezien heb op andere kaarten. De huizen zijn getekend op funderingsgrootte. De kerken zijn heel precies nagetekend en zelfs hooibergen staan er op," aldus Pater. "De nieuwe 'Caart van de groote Rondeveense Polders' is een hofkaart voor het Hof van Utrecht. Op de kaart staat dat er een duplicaat van is. Dat duplicaat, destijds gemaakt voor het Hof van Holland, is hoogstwaarschijnlijk verloren gegaan, omdat het bestaan van de kaarten nergens wordt genoemd. Het is een manuscriptkaart, met de hand gemaakt en geschilderd door een gezworen, dus beëdigd landmeter, uit Amstelveen, ene Wittenburg," aldus Pater. Langs de randen staan de wapens van de schouten van Holland en Utrecht. Daarbij staan wapens die tot nu toe onbekend zijn. Te zien is volgens Pater dat men in 1782 al behoorlijk aan het vervenen is gegaan. Omdat de kern Waverveen van de huidige gemeente De Ronde Venen vroeger tot Holland behoorde en de rest van het gebied tot Utrecht, hadden de hoogheemraden destijds twee kaarten laten maken. Het gebied was te onbekend om de kaart via dure kopergravures te vermenigvuldigen, zodat het bij het origineel en het duplicaat gebleven is. Volgens Pater is de kaart door de hoogheemraden veel geraadpleegd. "Want een dergelijke goed gedefinieerde overzichtkaart met alle waterstroompjes bestond er verder niet," zegt hij. Antiquariaat Bisschopshof in Utrecht had de opgerolde kaart in bezit en volgens Pater ooit gekocht van een oud notarisrechtspaar.

Restauratie

"Pas toen we de kaart goed bekeken, bleek hoe uniek deze was. Maar hij is in verschrikkelijke staat en uitrollen doen we dus niet meer. Eerst laten restaureren. Dat gaat wel tien- tot twaalfduizend gulden kosten," schat Pater. Hij heeft de kaart dan ook gekocht samen met Rob Dordregter en Joop van de Bovenkamp, die het antiquariaat 'Dat Narrenschyp' runnen. Dat is gevestigd op het terrein van Pater aan de Herenweg in Vinkeveen, naast het WW-kantoor. In Zeeland is een restaurateur die bekend is met schilderijenrestauratie en cartografie. Beide specialisaties zijn hier aan de orde. Als het restauratiewerk klaar is, dan zal de kaart in een vitrine in het antiquariaat te bezichtigen zijn en wordt volgens de eigenaren voorkomen dat de kaart ooit in handen valt van mensen buiten het gebied De Ronde Venen.

Van links naar rechts: Joop van de Bovenkamp, Fred de Wit, lid van de redactie van de Proosdijkoerier, Rob Dordregter en Klaas Pater. Foto UN/AC-Marco Hofsté.

HISTORISCHE VERENIGING

"DE PROOSDIJLANDEN"

opgericht 20 september 1984

Doelstelling

De vereniging stelt zich ten doel de belangstelling te wekken voor de geschiedenis van De Ronde Venen en een stimulerend aandeel te leveren in de ontwikkelingen tot de regionale en lokale geschiedbeoefening in De Ronde Venen in de ruimste zin.

Bestuur

- voorzitter,	P.C. Grundmann	
monumentenzorg	Herenweg 38, 3648 CJ Wilnis	telefoon 0297-281578
- vice-voorzitter,	H.J. Röling	
genealogie & paleografie	Middenweg 1, 3641 RB Mijdrecht	telefoon 0297-561474
- secretaris,	H. Strubbe	
heemkunde & tentoonst.	Kievitslaan 20, 3645 KL Vinkeveen	telefoon 0297-262560
- 2e secretaris,	M. Th. Pietersen-Mourits	
externe activiteiten	Dr. J. Severijnplants. 2, 3648 VB Wilnis	telefoon 0297-282462
- penningmeester	B. van Tol-Burgers	
	Padmosweg 38, 3648 BG Wilnis	telefoon 0297-284213
- 2e penningmeester,	N. van Beek	
ledenadministratie	Irenestraat 14, 3648 BB Wilnis	telefoon 0297-284234
- bibliotheek & documentatie	A. Hagen	
	Toermalijn 1, 3643 AA Mijdrecht	telefoon 0297-287550
- archeologie	A.W.M. van den Bosch	
	Pijlstaartlaan 70, 3645 GT Vinkeveen	telefoon 0297-263356
- Public Relations	E. Swaab,	
	Dorpstraat 6, 3641 EC Mijdrecht	telefoon 0297-287469

Redactieleden 'De Proosdijkoerier'

- redactieadres	Hans Toll	
	Conincksmeer 20, 3645 WG Vinkeveen	telefoon 0297-264422
- redactieleden	Joop Frankenhuizen, Ton Hagen, Jan Rouwenhorst en Fred de Wit.	

'De Proosdijkoerier' is een kwartaaluitgave van de Historische Vereniging 'De Proosdijlanden' geregistreerd onder ISSN: 1388-7165. Het is niet toegestaan op enigerlei wijze publicaties uit dit blad over te nemen, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Postadres van de vereniging

Postbus 65, 3648 ZH Wilnis.

Website van de vereniging

www.histver-pl.nl. Emailadres info@histver-pl.nl

Bestuurlijke vergaderruimte

Museum 'In de Veenen' Herenweg 240 Vinkeveen.

Lidmaatschap

Lid worden kan door aanmelding bij de ledenadministratie (zie adres boven)

De lidmaatschapsbijdrage bedraagt f 30,- per jaar.

Bankrelatie: RABOBANK, Mijdrecht, rek.nr. 36.96.18.505.

Verenigingsavond

Iedere maandagavond (behalve in juli en augustus en tussen Kerstmis en Nieuwjaar) van 19.00 tot 22.00 uur in het gemeente-archief (gemeentehuis) aan de Croonstadlaan 111 te Mijdrecht.

Als bank in de buurt weten we wat er bij u allemaal om de hoek komt kijken.

De Rabobank is een bank met een idee. Het idee heet 'samenwerken'. Met wortels in de plaatselijke samenleving hebben wij als geen ander een traditie van samenwerken en bouwen aan relaties. Van jong tot oud. Dat is meer dan een belofte. Het is onze mentaliteit. De Rabobank is een bank van mensen voor

mensen. Daarom zijn wij niet alleen volledig thuis in de financiële wereld. Maar ook bij u in de buurt. We weten wat er bij u allemaal om de hoek komt kijken. We weten wat er speelt. Want alleen dan kunnen we echt op uw wensen inspelen.

Met de Rabobank sta je er niet alleen voor.

Rabobank

